

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра публічного управління та адміністрування

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«ЕФЕКТИВНІСТЬ І РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ
ПОЛІТИКИ»**

Студента 2 курсу, 9-м групи,
спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
спеціалізації «Публічне
управління та адміністрування»

(підпис студента)

Бойко
В'ячеслав
Віталійович

Науковий керівник
кандидат економічних наук,
доцент кафедри публічного
управління та адміністрування
заступник декана з навчально-
виховної роботи

(підпис керівника)

Сонько
Юлія
Анатоліївна

Гарант освітньої програми

доктор наук з державного
управління,
професор кафедри
публічного управління
та адміністрування

(підпис гаранта)

Орлова
Наталія
Сергіївна

КІЇВ 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ.....	6
1.1. Сутність економічної політики та її складові.....	6
1.2. Нормативно-правове забезпечення економічної політики.....	11
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	16
2.1. Загальна характеристика економічної політики в Україні.....	16
2.2. Динаміка економічних показників на рівні національної економіки.....	23
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ РЕЗУЛЬТАТИВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ.....	33
3.1. Оцінка ефективності економічної політики в Україні.....	33
3.2. Рекомендації для Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України щодо реалізації економічної політики.....	45
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	58
ДОДАТКИ.....	67

ВСТУП

Актуальність обраної теми полягає в тому, що економічна політика України багато в чому обумовлена успадкованим минулим, що склалася в країні економічною обстановкою, раніше прийнятими рішеннями і зобов'язаннями, має ряд недоліків: безсистемність і хаотичність, відсутність законодавчо встановленого порядку прийняття рішень, чітко сформованої піраміди цілей і закріплення відповідальних інститутів за їх досягнення, контролю за виконанням прийнятих рішень і оцінки отриманих результатів. Це в значній мірі пояснюється недостатнім розвитком теорії економічної політики, відсутністю єдності поглядів, вітчизняних вчених-економістів на сутність, зміст, процеси формування і реалізації економічної політики держави, системного підходу до розробки і реалізації економічної політики.

У даний час Україна знаходиться на шляху інтеграції в світову економіку. Прагнення до партнерських відносин в Європейському Союзі обумовлює необхідність прискорення соціально-економічного розвитку, демократизації державної влади і створення громадянського суспільства. При цьому майбутнє України багато в чому залежить від рівня і перспектив розвитку її регіонів, створення умов для нарощування економічного потенціалу територіальних комплексів і впровадження дієвого механізму державного управління регіональним розвитком.

Розробка такого механізму повинна спиратися на достатню теоретико-методологічне підґрунтя, на результати досліджень багатьох сучасних вчених, що приділяють увагу проблемам побудови ефективної системи державного управління та вирішують питання забезпечення збалансованого розвитку регіонів України.

Дослідженням проблемних аспектів дослідження державного регулювання розвитку економічної політики займалися такі фахівці як: І. П. Адаменко, О. В. Величко, В. Г. Дем'янишин, І. І. Єфремова, Л.Є.Клець, О. М.

Ковалюк, В. І. Лапшин, Л. Ю. Наумова, В. В. Прядко, Н. Я. Сокровольська, Ю. Д. Радіонов, О. В. Шишко, С. О. Шут та інші.

Актуальність і практичне значення питань щодо дослідження державного регулювання розвитку економічної політики зумовили вибір теми дипломної роботи, її мету, структуру та завдання.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є науково-теоретичне обґрунтування та надання практичних рекомендацій щодо удосконалення державного регулювання розвитку економічної політики.

Досягнення цієї мети зумовило необхідність вирішення таких основних **завдань**:

- визначити сутність економічної політики та її складові;
- дослідити нормативно-правове забезпечення економічної політики;
- надати загальну характеристику економічної політики в Україні;
- проаналізувати динаміку економічних показників на рівні національної економіки;
- оцінити ефективність економічної політики в Україні;
- обґрунтувати напрями формування та реалізації результативної економічної політики.

Об'єктом дослідження є система обґрунтування державного регулювання розвитку економічної політики.

Предметом дослідження є особливості державного регулювання розвитку економічної політики в Україні.

Методологічною основою проведеного дослідження є фундаментальні положення економічної теорії з проблем державного регулювання розвитку економічної політики в Україні, викладені у працях вітчизняних та зарубіжних учених. Загальний підхід до визначення суті предмету дослідження базується на основі системного аналізу. Для розкриття економічної суті явищ застосовано методи аналізу і синтезу, а також метод аналогії.

Інформаційну основу дипломної роботи становлять законодавчі та нормативно-правові акти Верховної Ради України, Конституція України, Бюджетний кодекс України, дані Офіційного сайту Державної казначейської служби України. У роботі також використано дані монографічних та періодичних видань, матеріали науково-практичних конференцій.

Результати роботи опубліковано у збірнику «Публічне управління та адміністрування в умовах суспільних реформаций. Збірник наукових статей. 2019» Бойко В. «Теоретичні засади дослідження економічної політики на макрорівні». – С. 54.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Сутність економічної політики та її складові

Економічна політика являє собою сукупність різних напрямків, елементів, які в сукупності і формують економічну політику держави. Основними елементами, що складають економічну політику є: грошово-кредитна політика; бюджетна політика; податкова (фіскальна) політика; інвестиційна політика; політика в галузі праці та зайнятості, ринку робочої сили, регулювання доходів; зовнішньоекономічна політика.

Розвиток суспільних відносин потребує злагоджених дій усіх гілок влади всередині країни, гармонійного поєднання економічних механізмів та вдосконалення соціальних процесів, забезпечення їхнього ефективного функціонування з метою досягнення стратегічних цілей. На цьому шляху ключову роль відіграє економічна політика держави, яка є втіленням інтересів населення, суб'єктів господарювання, інвесторів, органів влади усіх рівнів тощо. Ця політика є ключовим елементом, складовою загальнодержавної економічної політики. У ній визначаються джерела наповнення економічних ресурсів, напрями їх використання відповідно до пріоритетів розвитку економіки та формується система ефективного управління фінансами для стимулювання за допомогою економічних інструментів соціально-економічних процесів [9, с. 342].

На рис. 1.1 відображено змістовні складові державної економічної політики як системи управління національною економікою.

Відповідно до рис., мета і завдання економічної політики багато в чому обумовлені тією парадигмою, яка має пріоритет у суспільстві та науці. Проте у будь-якому разі ці цілі (завдання) не можуть не бути суперечливими. У цих умовах важливо розподілити відповідальність за ефект проведення

економічної політики відповідно до міри впливу окремих інструментів на встановлені завдання.

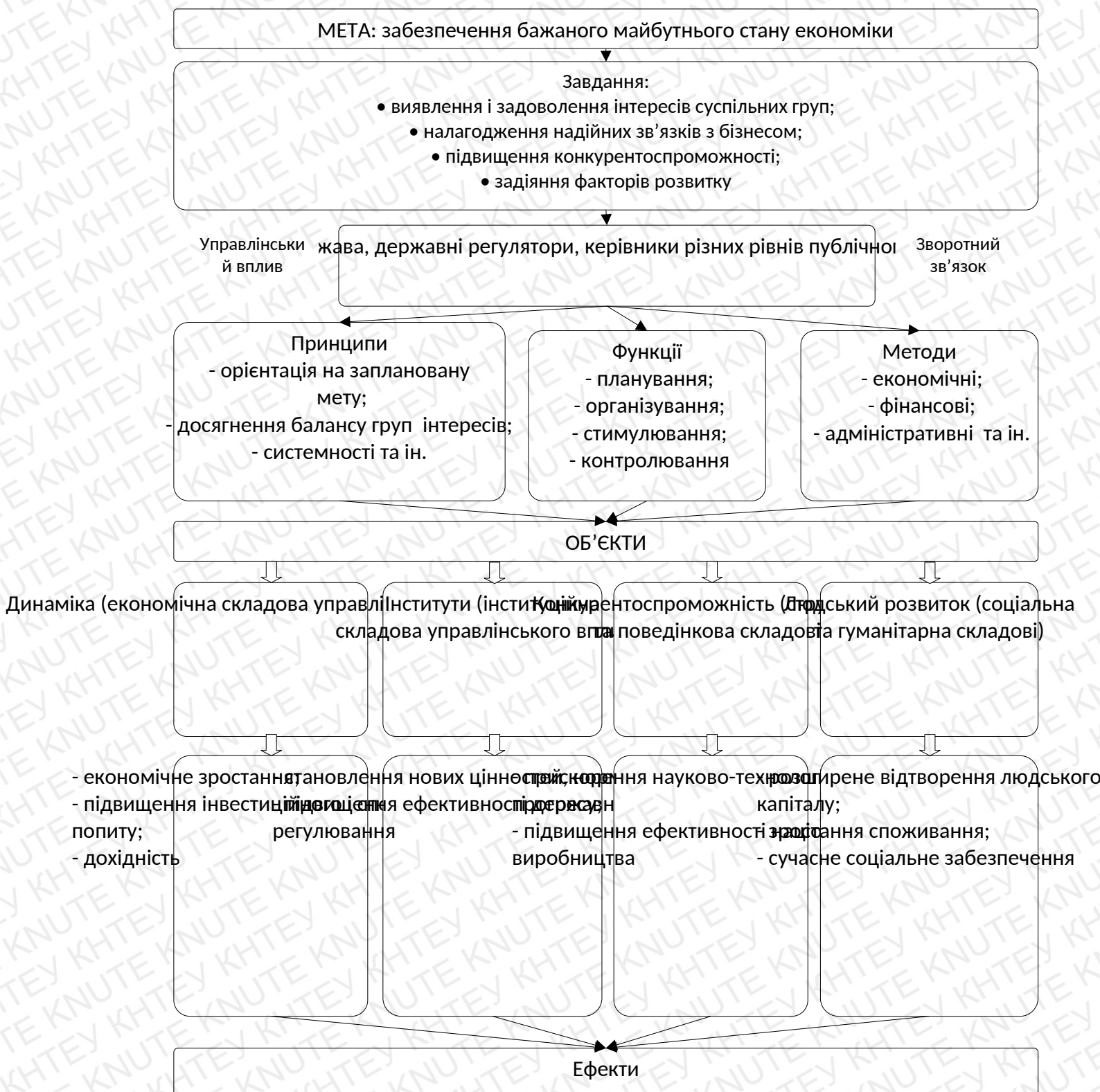

Рис. 1.1. Економічна політика держави як система управління національною економікою [14, с. 31]

У результаті реалізації економічної політики держави як системи управління національною економікою формується така модель державного управління, що забезпечує вибір політико-економічного рішення залежно від поточних і перспективних умов розвитку. Можливості державної економічної політики визначаються рівнем розвитку національної економіки. Для великомасштабної економіки завдання політики держави істотно ускладнюються, різні інструменти дії при цьому зачіпають функціонування різноманітних пов'язаних сфер, впливаючи на їх стан. Слід брати до уваги й різний лаг запізнювання, який ще й перманентно змінюється через низку зовнішніх і внутрішніх обставин [14, с. 31].

Економічна політика є особливою сферою діяльності, що спрямована на мобілізацію економічних ресурсів, їх раціональний розподіл та використання для забезпечення сталого розвитку країни. Пріоритетними заходами державної економічної політики, які реалізуються у країнах з розвинутою на трансформаційною економікою є підвищення фіскальної ефективності економічної політики, удосконалення системи управління державними фінансами, підвищення дієвості механізму середньострокового бюджетного планування та прогнозування, зниження показників структурного дефіциту бюджету та державного боргу, оптимізація видаткової частини бюджету [12, с. 6].

Економічна політика все більше привертає до себе увагу з боку не тільки практиків, а й теоретиків. Зростає кількість публікацій про її зміст і шляхи реалізації. В арсеналі економічної науки є значний доробок. Багатьма відомими вченими в своїх роботах були розглянуті різні аспекти економічної політики [22, с. 23]. Лише за умови спрямованості економічної політики на забезпечення умов для розвитку економіки та нарощування економічних ресурсів країни, можливе задоволення зростаючих потреб соціальної сфери й державного управління, процвітання країни в майбутньому.

На сучасному етапі розвитку економічної системи, механізм формування виваженої та дієвої економічної політики знаходиться в процесі

інституційних перетворень, що обумовлено потребами вирішення основних питань соціально-економічного розвитку країни. Вітчизняній економічній політиці характерні структурні вдосконалення інституційної системи та адаптація до внутрішніх та зовнішніх тенденцій трансформаційного економічного середовища. Основу економічної політики становить бюджетна політика, яка пов'язана насамперед із формуванням та виконанням бюджетів усіх рівнів. Економічна нестабільність і спад виробництва негативно впливають на формування доходів та фінансування видатків бюджету [8, с. 98]. Для визначення напрямку впливу державних видатків на економічне зростання в економічній теорії використовується закон Вагнера [31, с. 117], який у сучасному трактуванні набуває такого змісту: зростання валового внутрішнього продукту супроводжується прискореним зростанням державних витрат [28, с. 59].

Отже, основним показником, який відображає значущість державних видатків як фактору економічного зростання, є частка відповідних видатків у ВВП. Той факт, що питома вага державних видатків у ВВП і їхня структура в різних країнах значно відрізняються, відбиває ступінь важливості виконання покладених на державу функцій.

Гнучкість економічної політики – здатність функціонуючого механізму повсякчас задовольняти багатовекторні цілі бюджетної політики, забезпечувати цілісність та неперервність бюджетного процесу, оперативно здійснювати переналаштування у відповідь на зміни середовища [43, с. 209].

Окремі гіпотези, безумовно, тісно переплітаються та мають значний рівень взаємозалежності, однак саме спроба такого погляду на бюджетний механізм дає змогу виявити нові економічні властивості цієї категорії. Сформований підхід до оцінки економічної політики зумовлений кількома специфічними особливостями, які притаманні механізму розвитку вітчизняної економічної політики, а саме:

Особливості механізму розвитку вітчизняної економічної політики:

⇒	механізм економічної політики не може існувати без бюджетного процесу, оскільки він є його складовою частиною, а відтак направлений на виконання тільки процесних функцій. Власне бюджетний механізм не є однорідною категорією. Це сукупність засобів організації та реалізації бюджетного процесу, який водночас регламентований та визначений бюджетною системою;
⇒	механізм економічної політики не має власного управління, він є своєрідною нерухомою частиною та перебуває в постійній стадії очікування управління. Бюджетний механізм складається з різних за функціональною характеристикою підсистем, які відповідають за визначений напрям функціонування всього механізму та в комплексі з іншими підсистемами під дією управлінських рішень дають змогу генерувати та перерозподіляти бюджетні кошти, а в окремих випадках і позабюджетні кошти;
⇒	поєднання та зв'язки механізму економічної політики з управлінням відображають внутрішній зміст бюджетного процесу.

Рис. 1.2. Специфічні особливості, які притаманні бюджетному механізму [35, с. 523]

Структурне реформування складають основу будь-якого реформування, так як воно стосується змін співвідношення базових елементів, а не тільки функціональних зв'язків. Оскільки економічна система має безліч структурних аспектів і підсистем, остільки існує безліч підходів до структурних реформ. Можна розглядати галузеву, відтворювальну, інституційну структури, реформування структури енергетичного сектора, банківської та фінансової системи, пенсійного забезпечення, можна підлаштовувати структуру однієї системи до структури іншого і т.п. Вибір підходу до структурного реформування залежить від панівної методології і базується на ній ідеології. Маючи високий рівень гнучкості, бюджетний механізм не повинен втрачати своєї стійкості до різного роду загроз, як системно виникають у транзитних економіках. Слід зазначити, що запропонований підхід до оцінки економічної політики є відкритим та може коригуватись залежно від специфічних умов функціонування економічної

політики або відповідно до цілей, які стоять перед дослідниками. Отже, усі параметри запропонованого підходу є динамічними та можуть видозмінюватись в залежності від потреб. Зазначений підхід є дещо спрощеним теоретичним відображенням основного бачення авторів стосовно напрямів оцінки економічної політики. Для того, щоб надати дослідженню прикладного характеру, у наступних роботах буде проведено апробацію запропонованих нововведень [46. с. 127].

Проведене дослідження підштовхує нас до висновку, що сутнісна особливість функціонування економічної політики в умовах динамічного розвитку економічних систем та наростаючих факторів ризику потребує системного та комплексного підходу до його вивчення.

Отже, економічна політика – це діяльність органів державної влади та державного управління, спрямована на досягнення певних цілей в економіці і відображає економічну і господарську структуру країни. Таким чином, економіка не може ефективно функціонувати і стати життєздатною без держави, а держава немислима без економічної системи. Вплив на існуючу економічну систему держава надає через стратегію довгострокового розвитку, тобто державну економічну політику. Економічна політика, заснована на знанні і це свідомий вплив держави на процеси і суб'єкти господарювання, спрямоване на регулювання і вдосконалення економічної системи в цілому, на забезпечення стабільного та ефективного функціонування суспільного відтворення на новій технологічній основі.

1.2. Нормативно-правове забезпечення економічної політики

Економічна політика являє собою складний комплекс дій по визначенню цілей розвитку економічної системи, вибору засобів досягнення цих цілей і практичних заходів по їх реалізації. Вона може бути структурована за різними критеріями: суб'єктам, об'єктам, засобам досягнення, напрямками реалізації та економічну політику можуть проводити

як мікросуб'єкти (наприклад, фірми), так і макросуб'єкти, транснаціональні компанії і т.д. Але в більшості випадків під економічною політикою розуміється економічна політика держави, уряду, органів економічної влади. Об'єктами економічної політики є економічні явища і процеси, що виступають структурними і функціональними складовими економічної системи [49, с. 20]. Серед методів економічної політики часто виділяють адміністративні, економічні та інституційні. Однак таке розмежування має дещо механістичний характер. Будь-які адміністративні методи, спираються на певну законодавчу і нормативно-правову базу і в своїй основі носять інституційний характер. Економічні заходи також здійснюються в певному інституціональному полі. Особливе місце в системі актів щодо забезпечення економічної безпеки займають програмні документи – стратегії, концепції, доктрини, що становлять систему офіційно прийнятих у державі поглядів, оскільки є установчими. До цих документів належать:

- Стратегія сталого розвитку «Україна–2020» (Основні положення) [78];
- Стратегія національної безпеки України [6];
- Концепція боротьби з тероризмом [7];
- Воєнна доктрина України [8] та низка інших [1-4].

Об'єктами економічної безпеки України є особа, суспільство, держава й основні елементи економічної системи, включаючи систему інституційних відносин, пов'язаних з державним регулюванням економічної діяльності.

Базовим документом з планування розвитку системи забезпечення національної, зокрема економічної безпеки України, є Стратегія національної безпеки України. Стратегія – це офіційно визнана система стратегічних пріоритетів, цілей і заходів у галузі внутрішньої та зовнішньої політики, що визначають стан національної безпеки та рівень розвитку держави на довгострокову перспективу. Стратегія спирається на систему політичних установок держави щодо забезпечення національної безпеки та захисту

національних інтересів України [6]. Вона характеризує пріоритетні напрями у галузі внутрішньої та зовнішньої політики держави:

- удосконалення політичної системи;
- оптимізація державного управління;
- консолідація зусиль і ресурсів на вирішення завдань соціально-економічного розвитку держави;
- розширення можливостей держави в галузі оборони та безпеки;
- розвиток нових технологій і підвищення конкурентоспроможності національної економіки;
- дотримання ідеалів багатовікової вітчизняної культури та духовності українського народу;
- підвищення рівня і якості життя громадян.

Виходячи з вищевикладеного, можна передбачити, що в даний час в країні існує два рівні економічного регулювання регіонального розвитку; а саме регіональний і міжрегіональний. На регіональному рівні економічне регулювання територіального розвитку здійснюється по вертикалі владної ієрархії, в тому числі між центром і регіонами, регіонами і територіальними співтовариствами, і спрямовано на дію чинників і зв'язків, що впливають на економічний і соціальний стан регіонів [10, с. 29]. Зокрема, у Стратегії сформульовано оцінку внутрішніх і зовнішніх загроз національній безпеці та стратегічних ризиків, що стримують вплив на сталий розвиток держави [6].

Економічна політика держави є однією з базових складових господарського порядку. У Господарському кодексі України записано, що «правовий господарський порядок в Україні формується на основі оптимального поєднання ринкового саморегулювання економічних відносин суб'єктів господарювання та державного регулювання макроекономічних процесів, виходячи з конституційної вимоги відповідальності держави перед людиною за свою діяльність і визначення України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави» [78].

Інституційне середовище економічного регулювання регіонального розвитку може бути представлене як ієрархічна система, що складається з окремих рівнів, на яких розташовуються відповідні нормативно-правові документи, своїм вмістом визначальні основні вимоги до учасників суспільних стосунків в частині забезпечення поступального розвитку регіонів. На верхньому рівні розташовуються нормативно-правові акти законодавчого органу держави – Верховної Ради України (Закони України), на нижньому рівні розташовуються нормативні документи виконавчої гілки влади – Президента України (Укази) і Кабінету Міністрів України (Постанови), ще нижче – центрального органу виконавчої влади по економічній політиці – Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (Методичні рекомендації) і так далі [26, с. 81]. При цьому кожен з названих рівнів виконує лише йому властиві функції (повноваження) і несе відповідальність за виконання рішень, що приймаються.

Проблемам співвідношення суспільства, індивіда і держави, економіки і держави, влади і соціальних порядків, що становить теоретико-методологічне підґрунтя для розуміння істоти і форм економічної політики, в останні роки приділяється досить пильну увагу. Все частіше акцентується увага на питаннях встановлення такого соціального порядку, який би забезпечував відповідність економічної політики інтересам суспільства і громадян, а не тільки на її успішності з точки зору досягнення чисто економічних цілей. У цьому контексті також посилюється значення інституційного підходу.

У наведеній вище класифікації політика інституційних перетворень виділена в якості окремого напрямку. Хоча цілком зрозуміло, що і податкова, і бюджетна, і грошово-кредитна, і інші види економічної політики припускають інституційне забезпечення та включають як момент певні інституційні зміни. Однак те, що інституційна складова є моментом всіх інших видів економічної політики, не може бути підставою заперечення її самостійного існування. Вона являє собою загальне підставу економічних

перетворень і в той же час існує як особливий напрямок. Якщо мова йде про встановлення або перетворенні певної норми, правила, установи як організаційного втілення певних правил і норм, тобто певного інституту, то ми маємо справу з інституційною політикою [53, с. 55].

Отже, динамічний розвиток економічних відносин істотно впливає на відповідні зміни правової бази, коригуючи та змінюючи її. По суті, беручи до уваги визначальну роль права у регулюванні економічної безпеки, можна стверджувати, що адміністративне право інституційно оформлює відносини у сфері економічної безпеки, надає захисним механізмам статусу правових відносин, а це дозволяє праву впливати на розвиток цих відносин, здійснювати їх охорону його специфічними засобами. Однак доводиться констатувати відсутність єдиного системоутворювального нормативно-правового акта, який задав би темп регулювання суспільних відносин у сфері економічної безпеки, ввів би єдині правила для всіх учасників цих правовідносин. Приведені у відповідність з цим законом нормативно-правові акти отримали б обґрунтований імпульс до оновлення, а в низці випадків навіть до радикальної зміни. Факт появи такого закону запустив би процес створення нових нормативно-правових актів, які дали б змогу б охопити особливо проблемні напрями економічної безпеки, що потребують додаткового регулювання.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

2.1. Загальна характеристика економічної політики в Україні

У сучасних умовах світової глобалізації потрібно планувати і регулювати обсяг дефіциту бюджету, ефективно керувати ним та стимулювати його зменшення. Постійні державні кредити, несвоєчасні виплати можуть призвести до накопичення боргів. Залучення фінансових ресурсів державою на кредитній основі для покриття власних потреб є прийнятною та об'єктивно зумовленою практикою здійснення економічної діяльності. Вільні капітали країн здійснюють рух із метою пошуку сфер свого застосування. Валовий зовнішній борг України на кінець 2018 р. становив 116578 млн дол. США, спостерігається зменшення загального обсягу на 3060 млн дол. США у порівнянні з початком року (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка зовнішнього державного боргу і валового зовнішнього боргу України, млн. дол. США [78]

Роки	Зовнішній державний борг, млн дол. США	Абсолютний приріст, млн. дол. США	Темп приросту, %	Валовий зовнішній борг, млн. дол. США	Абсолютний приріст, млн. дол. США	Темп приросту, %
2011	34 760	8241	31,1%	117 343	13947	13,5%
2012	37 475	2715	7,8%	126 236	8893	7,6%
2013	38 659	1184	3,2%	135 065	8829	7,0%
2014	37 536	-1123	-2,9%	142 079	7014	5,2%
2015	38 792	1256	3,3%	126 308	-15771	-11,1%
2016	43 445	4653	12,0%	118 729	-7579	-6,0%
2017	45 605	2159	5,0%	113 518	-5211	-4,4%
2018	48 989	3385	7,4%	116 578	3060	2,7%

За підсумками 2011-2018 рр. сукупний обсяг зовнішнього державного боргу зріс на 40% або 14229 млн дол. США до рівня 48 989 млн дол. США.

Згідно з показниками темпів приросту зовнішнього державного боргу (рис. 2.1) за 2011-2018 рр. тенденція характеризується сповільненням зростання боргу з 2012-2014 рр., стрімким зростанням у 2016 році, що пов'язано з економічними та політичними загостреннями в Україні, та зменшенням темпів приросту у 2017-2018 рр., яке є наслідком проведення реструктуризації заборгованості країни перед зовнішніми приватними кредиторами.

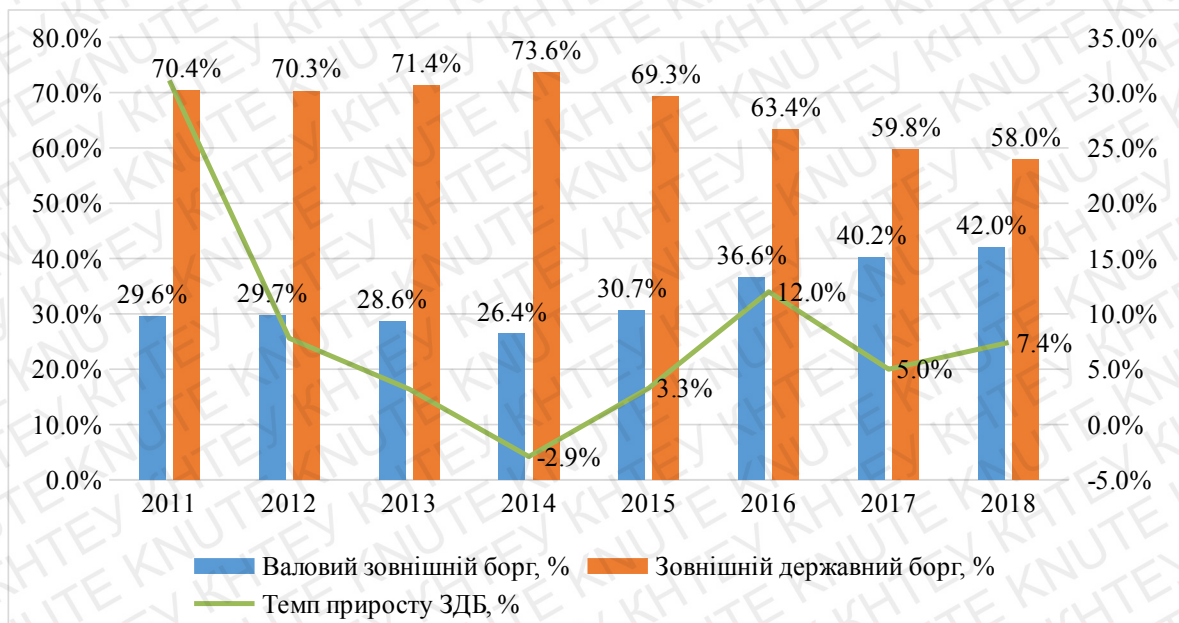

Рис. 2.1. Частка зовнішнього державного боргу у структурі валового зовнішнього боргу України з 2011 по 2018 рр., % [78]

У Стратегії національної безпеки України зазначено, що однією з актуальних загроз національній безпеці України є неефективне управління державним боргом. Під управлінням державним боргом слід розуміти комплекс заходів, що приймаються державою в особі її уповноважених органів щодо визначення місць і умов розміщення і погашення державних позик, а також забезпечення гармонізації інтересів позичальників, інвесторів і кредиторів.

Золотовалютні резерви протягом 2011–2018 рр. істотно змінилися, за цей період їх обсяг зменшився більш ніж у 2 рази (рис. 2.2).

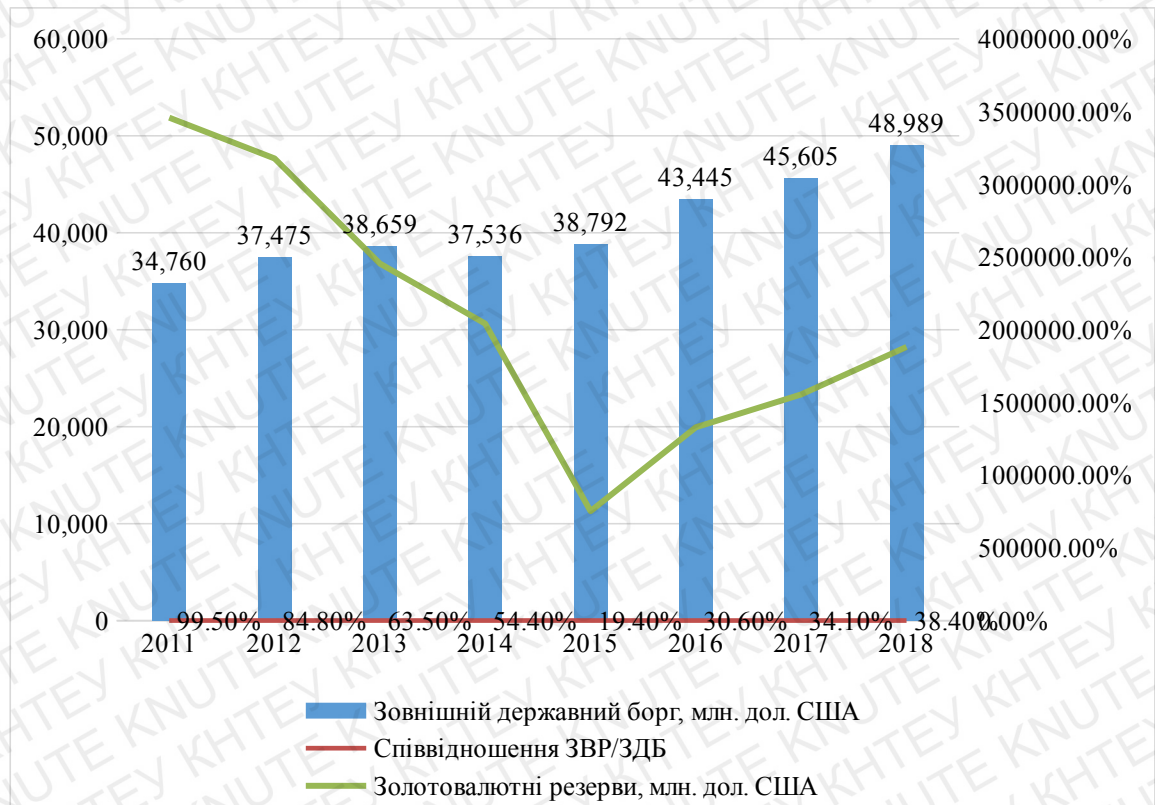

Рис. 2.2. Динаміка зміни обсягу зовнішнього державного боргу і золотовалютних резервів України (2011-2018 рр.), млн дол. США [78]

Також доцільно відзначити стрімке зменшення обсягів золотовалютних резервів у період нової економічної кризи 2015 року та поступове стабільне збільшення обсягів у наступні роки. Найбільш інтенсивного боргового зростання з одночасним поступовим нарощенням обсягів золотовалютних резервів можна назвати 2015-2018 рр., які характеризуються загостренням економічної нестабільності країни внаслідок високих валютних ризиків запозичень та значного боргового навантаження на бюджет.

Обслуговування державного боргу – це комплекс заходів з погашення позик, виплати процентів за користування ними, уточнення і зміни умов погашення випущених позик. Обслуговування боргу включає сукупні платежі за державними зобов'язаннями перед кредиторами щодо нарахованих відсотків, комісійних та штрафних санкцій. Їх проводять із загального фонду держбюджету у вигляді видатків на обслуговування боргу,

які визначає і затверджує закон про Державний бюджет України на відповідний рік. Бюджетним кодексом встановлено критичний рівень державного боргу стосовно його обслуговування – 60% від річного номінального обсягу ВВП (ст. 18) [2].

Основні індикатори боргової безпеки країни, що розраховані автором за даними джерел [76-79] з використанням вітчизняної методики оцінки [9], наведені в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Індикатори боргової безпеки України за 2014–2018 рр. [78]

Індекс	Критичне значення	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП, %	<60	36,6	40,2	70,3	79,4	81,0
Відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП, %	<70	76,8	77,5	95,8	131,0	128,1
Середньозважена дохідність облігацій внутрішньої державної позики на первинному ринку, %	11	12,94	14,19	13,44	13,07	—
Індекс EMBI (Emerging Markets Bond Index) + Україна, б. п	<1 000	810,0	736,8	1 013,5	2 374,6	762,5
Відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу, %	>20	18,2	14,4	6,0	11,2	13,6

Протягом 2014–2015 рр. відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП зберігалось на безпечному рівні. З 2016 р. цей показник збільшився із 70,3% до 81,0%, що перевищує критичний рівень. Згідно з прогнозами НБУ у 2019 р. сукупний державний і гарантований державою борг України залишиться на рівні близько 82% ВВП. Відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП протягом 2014–2018 рр. має стійку тенденцію до збільшення. У 2018 р. цей показник склав 128,1%, що більше критичного рівня у 70%. Це свідчить про нарощування обсягів боргів в іноземній валюті, що в умовах девальвації гривні, скорочення експорту товарів, викликаного закриттям ринків Росії, низького рівня золотовалютних резервів підвищує ризики неповернення боргів,

посилює залежність від головних іноземних кредиторів. Середньозважена дохідність облігацій внутрішньої державної позики на первинному ринку знаходиться на досить високому рівні, що є чинником збільшення витрат на обслуговування державного внутрішнього боргу. Значення індексу EMBI + Україна показує різницю в прибутковості єврооблігацій України та казначейських зобов'язань США: чим він вище, тим гірше. У 2017 р. цей показник знаходився на високому рівні, що свідчило про ризики дефолту країни. У 2018 р. індекс EMBI + Україна нижче критичного рівня. Відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу у 2014–2018 рр. знаходиться нижче критичного рівня, незважаючи на вжиття заходів щодо збільшення їх обсягу, зокрема збільшення за рахунок співпраці з Міжнародним валютним фондом. У 2018 р. цей показник складав 13,6% за необхідного безпечного рівня у 20%. Таким чином, можна зробити висновок, що боргова безпека України знаходиться в незадовільному стані, для покращення якого необхідно вдосконалити боргову політику держави та управління боргом.

Динаміка дефіциту державного бюджету представлена на рис. 2.3.

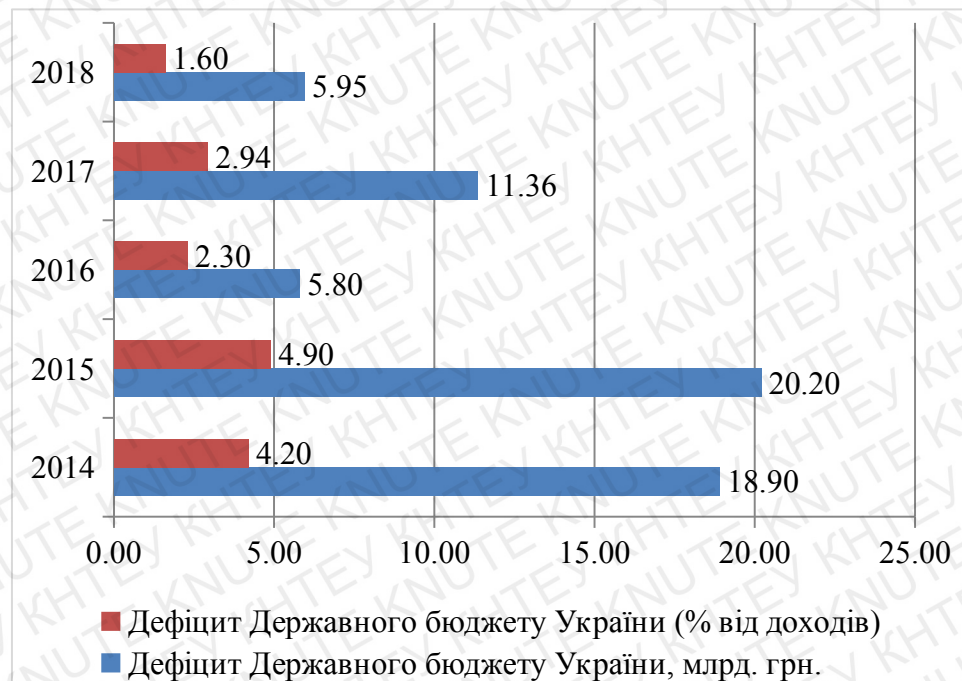

Рис. 2.3. Динаміка дефіциту Державного бюджету України [79]

Хоча надходження Державного бюджету з кожним роком зростають (за весь період зростання склало 1,21%), зростання видатків відбувається ще більшими темпами (1,34% за весь аналізований період), що, відповідно, негативно позначається на ефективності формування та використання державних фінансів.

Позитивним фактором у виконанні Державного бюджету можемо вважати фактичне виконання планових надходжень до нього у 2018 році у розмірі 99,6 %, тоді як у 2016–2017 роках було виконання планових надходжень на більш, ніж на 100%.. Це пов'язано переважно зі змінами податкового законодавства у 2016 році, які привели до додаткових джерел наповнення бюджету.

Якщо розглядати ситуацію з місцевими бюджетами, то можна відзначити значно менший дефіцит порівняно з дефіцитом по Державному бюджету. Динаміка дефіциту місцевих бюджетів представлена на рис. 2.4.

Рис. 2.4. Динаміка дефіциту місцевих бюджетів України [79]

Хоча також жодного року не спостерігалось профіциту бюджету, а у 2018 році дефіцит місцевих бюджетів мав найбільше значення за весь період – 14 млрд. грн., що склало 4,8% всіх надходжень місцевих бюджетів (і це під час проведеної в країні політики децентралізації, яка надала місцевим бюджетам більше повноважень та залишила на місцях більше фінансових

ресурсів). Позитивною можна вважати ситуацію зростання доходів місцевих бюджетів за весь аналізований період на 107,69 % за одночасного зростання видатків всього на 122,73 %.

Динаміка дефіциту Зведеного бюджету України представлена на рис. 2.5.

Рис. 2.5. Динаміка дефіциту Зведеного бюджету України [79]

Так, понад 13% видатків державного бюджету (або 3,9% від ВВП) спрямовується на виплату відсотків за боргом (для порівняння, видатки на медицину становлять 3,6% від ВВП). Ці кошти і не витрачаються державою для виконання своїх функцій, і не дозволяють зменшити рівень державних витрат. Якщо дефіцит перевищуватиме темпи зростання ВВП та фінансуватиметься запозиченнями, державний борг ще довгий час залишатиметься вище від межі безпеки [79].

Таким чином, на основі проведеного аналізу можна сказати, що загальне зростання доходів бюджетів всіх рівнів позитивно сприяло скороченню дефіциту бюджетів. Так, за 2014-2018 роки дефіцит державного та зведеного бюджету у відсотках до доходів скоротився на 0,62 % та 72,66 % відповідно, але при цьому значно зріс дефіцит місцевих бюджетів з 0,5 % до 7 % на фоні проведеної реформи з бюджетної децентралізації. Загалом на 2019 передбачено дефіцит державного бюджету України 2,5%.

2.2. Динаміка економічних показників на рівні національної економіки

За останнє десятиріччя проявляються кризові явища у світовій економіці, котрі спонукають до використання позикових коштів державами з метою покриття нестачі власних фінансових ресурсів. У результаті цього відбувається нарощення заборгованості і боргового навантаження на державні фінанси. На сучасному етапі для економіки України займає центральне місце питання оптимального рівня боргової стійкості, адже державний борг практично здійснює вплив на всі сектори національної економіки. Так, у табл. 2.3 подано оцінку рівня ризику для країн із ринковою економікою.

Таблиця 2.3

Рівні ризику втрати боргової стійкості для країн із ринковою економікою, % [78]

Індикатор боргової стійкості	Рівень ризику		
	Низький	Помірний	Високий
Індекс облігацій EMBI (базові пункти)	< 200	200-600	> 600
Зовнішні вимоги погашення заборгованості (% до ВВП)	< 5	5-15	> 15
Держ. борг в іноземній валюті (частка від валового боргу)	< 20	20-60	> 60
Держ. борг, утримуваний нерезидентами (% від загального боргу)	< 15	15-15	> 45
Річна зміна короткострокового державного боргу (% від загального державного боргу)	< 0,5	0,5-1	> 1

Відповідно до табл. 2.3, країна має високий рівень ризику стосовно конкретного показника, якщо його значення знаходиться вище 75% цього індикатора. Країни мають низький рівень ризику у разі, якщо аналізовані дані знаходяться нижче 25%.

Для оцінки боргової стійкості України використовується досить широкий спектр показників, які докладно розглянуті у багатьох працях. Дослідники виділяють різний склад показників та різні граничні значення.

Більш детальну характеристику системи показників боргової стійкості наведено в Додатку А. Науковці по-різному визначають базу цих показників, також немає єдиного підходу щодо однозначного їх визначення. В Україні певні з наведених у Додатку А показників віднесено Міністерством економічного розвитку і торгівлі України до групи індикаторів боргової безпеки, котрі розраховуються для визначення економічної безпеки держави: відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП; відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП; співвідношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу [78].

Аналізуючи різні погляди з приводу оцінки боргової стійкості держави з наведених вище, можемо виділити такі основні індикатори у розрізі показників стану, структури та динаміки державного боргу, показників обслуговування державного боргу, чинників державного боргу для дослідження сучасного стану боргової стійкості України (табл. 2.4 – 2.6).

Таблиця 2.4

**Показники стану, структури та динаміки державного боргу в
Україні за період 2014–2018 рр. [78]**

Показник	Рік				
	2014	2015	2016	2017	2018
Державний та гарантований державою борг, % до ВВП	40,30	70,30	79,40	81,00	79,00
Валовий зовнішній борг, % до експорту товарів і послуг	44,00	79,46	99,83	105,57	96,70
Валовий зовнішній борг, % до ВВП	20,66	39,06	52,68	54,82	51,17
Міжнародні резерви, % до валового зовнішнього боргу	54,39	19,42	30,61	34,07	38,39
Валовий зовнішній борг, у розрахунку на 1 ос., дол. США	3123,50	2884,50	2771,30	2660,00	2762,20
Валовий внутрішній борг, % до ВВП	19,55	31,20	26,75	30,49	27,83
Державний та гарантований борг, % до доходів державного бюджету	173,01	310,12	295,77	315,27	260,65

Відповідно до табл. 2.4, більшість показників стану, структури та динаміки державного боргу значно перевищує нормативні значення, які вважаються безпечними. Це стосується таких показників, як державний та

гарантований державою борг до ВВП, державний та гарантований державою борг до доходів державного бюджету, валовий зовнішній борг до експорту товарів і послуг, валовий зовнішній борг у розрахунку на 1 особу, міжнародні резерви до валового зовнішнього боргу, валовий зовнішній борг до ВВП.

Згідно з табл. 2.4, такий показник, як відношення обсягу внутрішнього боргу до ВВП, який визначає та підсумовує внутрішні боргові зобов'язання країни, впродовж досліджуваного періоду мав фактичне значення, що перебувало в допустимій нормі, виняток становлять лише 2015 та 2017 роки, і станом на 2018 р. цей показник знаходився на рівні 27,83%. Таким чином, запас фінансової міцності на кінець аналізованого періоду становив 2,17%, що свідчить про низький рівень довіри до боргових цінних паперів держави, котрі розміщуються на внутрішньому ринку країни.

Таблиця 2.5

**Показники обслуговування державного боргу в Україні за період
2014–2018 рр. [78]**

Показник	Рік				
	2014	2015	2016	2017	2018
Погашення та обслуговування державного боргу, % до експорту товарів і послуг	16,70	20,19	47,97	17,64	34,64
Плановий дефіцит бюджету та погашення боргу, % до ВВП	10,04	12,62	24,88	8,63	17,06
Погашення та обслуговування державного боргу, % до доходів державного бюджету	33,73	43,80	94,27	33,85	60,47
Погашення та обслуговування державного боргу, % до ВВП	7,84	9,92	25,31	9,16	18,33

Про збільшення боргових виплат свідчать і невинно зростаючі відносні показники, котрі перевищують порогові значення, які характеризують відношення обслуговування боргових зобов'язань до експорту товарів і послуг, до ВВП та до доходів державного бюджету. Причинами такого критичного стану показників стали: економічна криза, нестабільна політична ситуація в державі та стрімка девальвація гривні, яка значно знецінилась. Переоцінка позик за новим курсом суттєво примножила їх вартість та загальну суму боргу.

Таблиця 2.6

Показники чинників державного боргу [78]

Показник	Рік				
	2014	2015	2016	2017	2018
Сальдо поточного рахунку платіжного балансу, % до ВВП	8,60	4,00	1,80	1,40	1,90
Середньозважена дохідність ОВДП, розміщених на первинному ринку, %	14,19	13,44	13,07	13,70	10,47
Середньозважена дохідність ОВДП, розміщених на первинному ринку, в іноземній валюті, %	7,63	5,80	8,74	6,86	8,36

Відповідно до табл. 2.6 можна дійти висновків, що дефіцит поточного рахунку в 2015 році скоротився порівняно з 2014 роком. Незначна економічна активність і скорочення купівельної спроможності домогосподарств спричинили значно вищі темпи падіння імпорту у порівнянні з експортом. Відбулося покращення сальдо поточного рахунку платіжного балансу 2016–2018 рр. Так, у 2018 році розмір дефіциту з 3,7% ВВП перетворився на профіцит у розмірі 1,9% ВВП.

Середньозважена дохідність ОВДП, розміщених на первинному ринку в національній валюті, за 2014–2018 рр. має тенденцію до скорочення. Щодо аналогічного показника, але в іноземній валюті, то значення відрізняються здебільшого за рахунок знецінення національної грошової одиниці.

Отже, аналіз зазначених індикаторів показав, що вони перевищують свої граничні значення в останні роки, а деякі і постійно не відповідають нормам. Таке перевищення свідчить про недостатню боргову стійкість держави та загрозу боргової кризи. В таких умовах важливого значення набуває розроблення нових методів управління державним боргом України. Використання міжнародного досвіду країн, які мають проблеми надмірного боргового навантаження, дасть можливість визначити ключові складники стабілізації економіки та виробити комплекс методів раціонального та ефективного управління борговою стійкістю України.

Для визначення ефективності побудови економічної політики України проведемо дослідження доходів Державного бюджету (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Доходи державного бюджету, млрд. грн. [79]

Показники	2015	2016	2017	2018
Податкові надходження	280,18	409,42	503,88	627,15
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості	52,59	79,84	114,15	141,95
Податок та збір на доходи фізичних осіб	12,65	45,06	59,81	75,03
Податок на прибуток підприємств	39,94	34,78	54,34	66,91
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	19,04	39,8	44,09	48,66
Внутрішні податки на товари та послуги	183,97	241,56	325,63	422,27
ПДВ з вироблених в Україні товарів	81,24	108,09	139,49	180,17
ПДВ з ввезених на територію України товарів	107,29	138,76	181,45	250,53
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції)	28,09	38,78	55,12	66,3
Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)	16,86	24,33	35,01	41,99
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	12,61	40,3	20,37	24,54
Збори на паливно-енергетичні ресурси	5,99	7,25	0,28	-0,01
Інші податки та збори	5,99	0,67	-0,65	-10,95
Неподаткові надходження	68,36	120,01	103,64	128,4
Доходи від власності та підприємницької діяльності	28,47	71,08	51,59	71,55
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності	5,31	15,01	8,03	10,44
Інші неподаткові надходження	12,5	7,51	9,94	10,88
Власні надходження бюджетних установ	22,08	26,41	34,08	35,53
Доходи від операцій з капіталом	0,89	0,17	0,19	0,29
Надходження від продажу основного капіталу	0,03	0,03	0,04	0,04
Надходження від реалізації державних запасів товарів	0,84	0,1	0,12	0,18
Кошти від продажу землі і нематеріальних активів	0,02	0,03	0,04	0,07
Від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	5,38	1,8	4,11	1,61
Цільові фонди	0,16	0,16	0,29	28,85
Офіційні трансферти	2,12	3,14	4,17	5,97

Як бачимо з табл. 2.7, основною часткою доходів Державного бюджету України протягом всього досліджуваного періоду залишаються податкові надходження які становлять близько 80% усіх доходів. Протягом останніх чотирьох років спостерігається позитивна тенденція до їх зростання. Загальна сума податкових надходжень у 2018 р. порівняно з 2015 р. зросла на 346,97 млрд. грн. (123,84%), причому надходження від непрямих податків майже втричі перевищують надходження від прямих податків. Найбільше значення при формуванні надходжень до бюджету у 2018 р., як і в попередні

роки, мають: податок на додану вартість (ПДВ) з імпорتنих та українських товарів, робіт і послуг, податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток, рента за користування надрами та акцизи з нафтопродуктів, алкоголю і цигарок. ПДВ з імпорту – найбільша стаття доходів у бюджеті. Так, з ввезених на територію України товарів в цьому році вдалося отримати 250,53 млрд. грн., що на 37,83 млрд. грн. більше, ніж було заплановано та на 69,08 млрд. грн. – ніж надійшло до бюджету у 2017 році. З вироблених товарів, робіт і послуг в Україні до бюджету надійшло 180,17 млрд. грн. ПДВ – на 40,68 млрд. грн. більше, порівняно з бюджетом 2017 року. Також відбулось зростання доходів від вироблених в Україні і імпортованих підакцизних товарів. Як відомо, в 2017 році значно зросли акцизи на цигарки та алкоголь, що дозволило забезпечити надходження до бюджету в розмірі 90,12 млрд. грн. Від продажу підакцизних товарів, вироблених в Україні (алкоголь, цигарки, нафтопродукти) в цьому році зібрано на 11,19 млрд. грн., більше ніж в попередньому. Від імпортованих підакцизних товарів – на 6,98 млрд. грн. Проте таке зростання сягнуло нижчого рівня ніж було заплановано в бюджеті на 2018 рік. Податку на доходи фізичних осіб зібрано 75,03 млрд. грн, податку на прибуток підприємств – 66,91 млрд. грн. Це відповідно на 15,22 млрд. грн. і 12,57 млрд. грн. більше від надходжень в 2017 році [79].

Другу (16,24%) та третю (0,75%) за розміром частку становлять відповідно неподаткові надходження та офіційні трансферти. Головним наповнювачем бюджету в розділі неподаткових надходжень в 2018 році є Національний банк, який перерахував 44,38 млрд. грн. Це на 4,18 млрд. грн. більше, ніж в 2017 році. Крім того, 10,44 млрд. грн. становлять надходження до бюджету від наданих адміністративних послуг, судового збору та доходів від некомерційної господарської діяльності. В той же час різко зменшилась допомога Україні від країн Європейського союзу, урядів інших держав та міжнародних фінансових організацій (на 60,89%). В 2017 р. така допомога надійшла в розмірі 4,11 млрд грн, а в 2018 р. – лише 1,61 млрд. грн.

Цільові фонди, за розміром частки надходжень в бюджет, посідають четверте місце. Найбільшою статтею яких є надходження до фонду забезпечення оборони і безпеки держави. В 2018 році зросли на 29,67 млрд. грн. в порівнянні з попереднім роком та сягнули рекордного показника. Забезпечення надходжень в цей фонд відбулось в основному за рахунок конфіскованих коштів та коштів, отриманих від реалізації майна, конфіскованого за рішенням суду за вчинення корупційного правопорушення [79].

Проаналізуємо динаміку питомої ваги основних бюджетоутворюючих податків у структурі державного бюджету України за 2012-2018 рр. та висвітливо отриману інформацію графічно в Додатку Б. Так, найбільшою питомою вагою у загальній структурі податкових надходжень до Державного бюджету України протягом 2012-2018 рр. стабільно характеризується податок на додану вартість, частка якого коливається у діапазоні 33,4–41,3 % від загального обсягу податкових надходжень.

Другим за рейтингом бюджетоутворюючим податком у структурі податкових надходжень Державного бюджету протягом 2012-2015 рр. був податок на прибуток підприємств із діапазоном частки податкових надходжень від 16,0 % до 17,4 % загального обсягу податкових надходжень [76], однак, питома вага цього прямого податку постійно зменшується, починаючи з 2013 р. та вже з 2016 р. у структурі податкових надходжень до Державного бюджету податок на прибуток не має пріоритетності попередніх років. Так, у 2017-2018 рр. питома вага податку на доходи фізичних осіб, акцизного податку є більшими за частку податку на прибуток [76], що підтверджує те, що діюча модель оподаткування прибутку юридичних осіб в Україні вже є застарілою та такою, що не відповідає викликам наявного економічного положення. Вважаємо, що класична модель оподаткування податку на прибуток в Україні має бути відкоригована за прикладом Естонії та Грузії у напрямку запровадження податку на виведений капітал.

Загальний обсяг податкових надходжень у структурі доходів Державного бюджету має тенденцію до зростання (з 69,4% у 2012 р. до 81,8% у 2018 р.). Загальною тенденцією зміни структури податкових надходжень до Державного бюджету є суттєве і стабільне зниження частки основного прямого податку – податку на прибуток, а також збільшення частки непрямих податків, таких як ПДВ та акцизний податок, що характерно для часів економічного спаду, в умовах яких непрямі податки найчастіше виконують основну бюджетоутворюючу роль [76].

Щомісячні надходження доходів місцевих бюджетів у 2018 році продемонстрували доволі стрімке зростання. Певних змін зазнала структура доходів місцевих бюджетів, насамперед через збільшення частки податкових надходжень, зумовлене зростанням таких видів доходів у 2018 р., як податок на доходи фізичних осіб, місцеві податки і збори, акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів та інші податкові надходження. Відповідно скоротилася частка неподаткових надходжень – на 4,5 в. п., до 13,9 % (Додаток В).

Варто відзначити, що упродовж 2018 р. перевиконання відбулося за всіма основними податковими джерелами наповнення місцевих бюджетів: податком на доходи фізичних осіб (108,5 %), акцизним податком на роздрібний продаж підакцизних товарів (110,9%), рентною платою та платою за використання інших природних ресурсів (112,0%), податком на прибуток підприємств (125,3%), орендною платою за землю, що сплачується юридичними особами (109,0%), єдиним податком (115,9%) тощо. Обсяг неподаткових надходжень місцевих бюджетів склав 21,8 млрд. грн., що на 8,1 % більше, ніж відповідний показник 2017 року.

Отже, показники доходів Державного бюджету України у 2018 р. демонстрували позитивну динаміку, так, у 2018 р. доходи Державного бюджету становили 503,9 млрд. грн., що на 94,5 млрд. грн., або на 23,1 % більше за аналогічний показник 2017 р. В цілому за останні 7 років (2012-2018 рр.) річні обсяги податкових надходжень до Державного бюджету

збільшилися у 3,02 рази, тоді як сумарний обсяг річних доходів за аналогічний період – у 2,56 разів, що дозволяє зробити висновок про вищі темпи зростання податкових надходжень порівняно із сукупним обсягом доходів Державного бюджету. Обсяг основних прямих податків до Державного бюджету (в т. ч. податків на доходи фізичних і прибуток юридичних осіб) за останні 3 роки збільшився у 2,86 разів [76]. Темп зростання непрямих податків до Державного бюджету (в т. ч. ПВД та акцизного податку) є аналогічним до темпу зростання прямих податків, так, за 2012-2018 рр. обсяги податкових надходжень за внутрішніми податками на товари і послуги до Державного бюджету збільшилися у 2,85 разів. Зауважимо, що за 2017-2018 рр. темп зростання прямих і непрямих податків до Державного бюджету України є різним. Так, податкові надходження за податками на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості зросли за останній рік на 34,4 млрд. грн. або на 43,1 %, тоді як податкові надходження за внутрішніми податками на товари і послуги до Державного бюджету збільшилися на 84,0 млрд. грн., або на 34,8 %.

У 2017 р., порівняно з показниками 2016 року найбільше зростання видатків у номінальному вираженні відбулося за такими напрямками (рис. 2.1). Найвищі показники виконання річного плану демонструють видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення (99,6 %), міжбюджетні трансферти (99,3 %), громадський порядок, безпеку та судову владу (98,8 %), духовний та фізичний розвиток (97,7 %), а також видатки на охорону здоров'я (97,2 %) (Додаток Д).

Також доцільно зазначити, що упродовж січня – вересня 2018 року видатки соціального спрямування державного бюджету становили 132.4 млрд. грн, що менше минулорічного показника на 6,7 млрд. грн, або на 4,7 %. Рівень їх виконання становив 59,9 %, що на 6,6 в. п. нижче за минулорічний показник. Зменшення видатків соціального спрямування відбулось за рахунок зниження видатків на соціальний захист пенсіонерів на 16,4 млрд. грн, або на 16,5% від минулорічного показника. У структурі видатків

протягом січня – вересня 2018 року, порівняно з відповідним періодом 2017 р., мають місце деякі зміни, як і в 2017 році, найбільша частка припадає на міжбюджетні трансфери (34,7 %) і вона збільшилася на 5,9 в. п. [79].

Отже, на основі проведеного аналізу динаміки обсягів та структури видаткової частини Державного бюджету, варто звернути увагу на ключових позиціях, дотримання яких є першочерговим при веденні бюджетної політики з позиції фінансування: забезпечити пропорційність темпів зростання дохідної та видаткової частин Державного бюджету України; не допустити диспропорцій та невиправданого зростання видаткової частини Державного бюджету, що призведе до дефіциту. Такий підхід матиме позитивний вплив на рівень збалансованості бюджету. Виправданим підходом в контексті управління бюджетним дефіцитом може бути лише капітальне фінансування, яке дозволить досягти позитивного економічного чи соціального ефекту в майбутніх періодах. Крім того, доцільно дотримуватися курсу на ринкову переорієнтацію, в основі якої є оптимізація обсягів та структури державної сфери економіки, що дозволить досягти підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів та нівелювання проявів незбалансованості Державного бюджету.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ РЕЗУЛЬТАТИВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

3.1. Оцінка ефективності економічної політики в Україні

Розвиток будь-якої економіки неможливий без ефективної інвестиційної діяльності всіх суб'єктів господарювання, незалежно від їх форм власності адже інвестування створює матеріальну базу економіки держави та суспільства в цілому та сприяє зростанню добробуту всього населення країни.

Одним з основних джерел інвестиційних коштів для економіки виступають прямі іноземні інвестиції. Проблема залучення міжнародних фінансових ресурсів для України є особливо актуальною через труднощі забезпечення стабільного економічного розвитку в умовах відсутності достатніх власних фінансових ресурсів. У такій ситуації велике значення мають іноземні інвестиції як додаткове не інфляційне джерело фінансування.

Проте сьогодні залучення іноземних інвестицій в економіку України ускладняється тим, що проблему інвестування господарських комплексів доводиться вирішувати в умовах подолання наслідків фінансової кризи, економічної та політичної нестабільності всередині держави, втрати частини території (анексія Криму) та бойових дій на сході [78].

Процес розвитку прямого іноземного інвестування на сучасному етапі в Україні є регресивним. Адже притоки прямих іноземних інвестицій є вкрай нестабільними та складно прогнозованими. Навіть на офіційних статистичних сайтах України (серед них сайт Національного банку України, або сайт Міністерства фінансів) важко знайти систематичні статистичні прогнози щодо розміру прямих іноземних інвестицій на найближчі періоди. В той же час така інформація є важливою для прогнозування майбутнього української економіки та відповідно побудови плану дій: в які сфери

спрямовувати кошти державного бюджету, які зміни на законодавчому рівні слід прийняти з метою зміни політики залучення іноземних інвестицій, який розмір додаткових інвестицій слід очікувати українській економіці тощо.

Тому з метою виявлення потреби в прямих іноземних інвестиціях для економіки України та її обґрунтування, складемо прогноз на перше півріччя 2019 року. Для складення прогнозу нам знадобляться вихідні дані: статистичні дані поквартальних прямих іноземних інвестицій за період з 2010 по 2019 роки, які представлений у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Розмір прямих іноземних інвестицій в економіку України з 2010 по 2019 рік щоквартально [78]

Квартал	Розмір інвестицій, млн. грн
I квартал 2010	2596
II квартал 2010	3762
III квартал 2010	3401
IV квартал 2010	1154
I квартал 2011	911
II квартал 2011	1300
III квартал 2011	1265
IV квартал 2011	1340
I квартал 2012	1534
II квартал 2012	1245
III квартал 2012	1503
IV квартал 2012	2213
I квартал 2013	876
II квартал 2013	2423
III квартал 2013	2115
IV квартал 2013	1793
I квартал 2014	2402
II квартал 2014	1990
III квартал 2014	2039
IV квартал 2014	1970
I квартал 2015	1149
II квартал 2015	555
III квартал 2015	1571
IV квартал 2015	1224
I квартал 2016	-589
II квартал 2016	-319
III квартал 2016	762
IV квартал 2016	556
I квартал 2017	352
II квартал 2017	902

Продовження табл. 3.1

Квартал	Розмір інвестицій, млн. грн
III квартал 2017	891
IV квартал 2017	816
I квартал 2018	1371
II квартал 2018	760
III квартал 2018	1000
IV квартал 2018	153
I квартал 2019	464
II квартал 2019	1038

Перш за все, керуючись міжнародними правилами для прогнозу майбутніх потоків прямих іноземних інвестицій слід провести аналіз на наявність сезонності та тенденції у надходженнях прямих іноземних інвестицій. Для цього треба провести два окремих тести: тест Фішера на сезонність та тест Фішера на тенденцію.

У загальному вигляді критерій Фішера F, або F-тест, використовується для порівняння дисперсії двох генеральних нормально розподілених сукупностей, тобто перевіряється наступна нульова гіпотеза:

$$H_0 : \Omega_1^2 = \Omega_2^2 \quad (3.1)$$

де H_0 – нульова гіпотеза;

Ω_1^2 – генерально нормально розподілена сукупність;

Ω_2^2 – генерально нормально розподілена сукупність [74, с. 67].

Генеральні дисперсії оцінюються на основі вибірок, і сам критерій безпосередньо розраховується як відношення однієї вибіркової дисперсії до іншої:

$$F = S_1^2 / S_2^2 \quad (3.2)$$

де F – критерій Фішера.

S_1^2 – вибіркова дисперсія 1.

S_2^2 – вибіркова дисперсія 2 [74, с. 67].

Очевидно, що чим ближче розраховане значення F до 1, тим більше підстав зробити висновок про справедливість наведеної вище нульової гіпотези, і навпаки.

Критичне значення F , починаючи з якого нульову гіпотезу відхиляють, визначається рівнем значущості (наприклад, $\alpha = 0.05$) і кількістю ступенів свободи для кожної з порівнюваних дисперсій. Крім того, нульову гіпотезу можна перевірити за допомогою P -значення для F -критерію, тобто ймовірності того, що випадкова величина з відповідним розподілом Фішера виявиться рівною або перевищить розраховане за вибірковими даними значення F [78].

Першим проведемо тест Фішера на сезонність. За гіпотезу H_0 приймаємо наступне: нема впливу, тобто нема сезонності. Гіпотеза H_1 , відповідно, протилежність H_0 , тобто H_1 – у даних прослідковується сезонність. Для того, щоб виявити, яка з гіпотез приймається, треба буде в кінці порівняти табличне значення статистики тесту з розрахунковим. Якщо статистика тесту буде більше за табличне значення, то гіпотеза H_0 відхиляється і приймається гіпотеза H_1 [79].

Перш за все переведемо табл. 1 до розрахункового вигляду. Для цього розподілимо періоди за стовпцями, а роки – за строками. Фінальний вигляд представлений у таблиці 3.2:

Таблиця 3.2

Розмір прямих іноземних інвестицій в економіку України за період з 2010 по 2018 рік щоквартально (розраховано автором на основі [78])

Роки	p1	p2	p3	p4	Середнє значення
2010	2596	3762	3401	1154	2728,25
2011	911	1300	1265	1340	1204
2012	1534	1245	1503	2213	1623,75
2013	876	2423	2115	1793	1801,75
2014	2402	1990	2039	1970	2100,25
2015	1149	555	1571	1224	1124,75
2016	-589	-319	762	556	102,5
2017	352	902	891	816	740,25
2018	1371	760	1000	153	821
Середнє значення	1178	1402	1616,333	1246,556	1360,722

Тепер підрахуємо чотири основних показники: загальна дисперсія, річна дисперсія, дисперсія залишків та дисперсія періодів. Для цього спочатку розрахуємо суму квадратів річну та суму квадратів періодів. За формулою, сума квадратів для кожного року та періоду буде підраховуватися за формулою 3.3:

$$S = (y_{ij} - y_{avr\ ij})^2 \quad (3.3)$$

де S – сума квадратів

y_{ij} – середнє загальне інвестицій за певний період/рік;

$y_{avr\ ij}$ – середнє загальне за певний період/рік;

i – номер періоду;

J – номер року [74, с. 67].

Для прикладу: квадрат для першого періоду 2008 року буде складати:
 $(y_{avr\ 11} - y_{avr\ 1})^2 = (2728,25 - 1360,722)^2 = 1870132$.

Після усіх підрахунків, отримуємо нову таблицю 3, із підраховуваними квадратами за кожен період та рік, та розраховані річна сума квадратів та сума квадратів за періодами.

Таблиця 3.3

Розмір прямих іноземних інвестицій в економіку України з 2010 по 2018 рік щоквартально (розраховано автором на основі [78])

Роки	p1	p2	p3	p4	Середнє значення	Квадрати річні
2010	2596	3762	3401	1154	2728,25	1870132
2011	911	1300	1265	1340	1204	24561,85
2012	1534	1245	1503	2213	1623,75	69183,61
2013	876	2423	2115	1793	1801,75	194505,5
2014	2402	1990	2039	1970	2100,25	546901,3
2015	1149	555	1571	1224	1124,75	55682,89
2016	-589	-319	762	556	102,5	1583123
2017	352	902	891	816	740,25	384985,8
2018	1371	760	1000	153	821	291300,1
Середнє значення	1178	1402	1616,333	1246,556	1360,722	
Квадрати за періоди	33387,41	1703,855	65337,04	13034,03	-	-

Тепер розрахуємо суму квадратів загальну за формулою:

$$S = (y_{avr\ 11} - y_{avr})^2 + (y_{avr\ 12} - y_{avr})^2 + \dots + (y_{ij} - y_{avr})^2 \quad (3.4)$$

де S – сума квадратів;

y_{ij} – середнє загальне інвестицій за певний період/рік;

y_{avr} – середнє загальне;

i – номер періоду;

J – номер року [74, с. 67].

Отримані дані сформовані у табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Сума квадратів за роками (розраховано автором на основі [78])

Роки	Середнє значення	Квадрати річні	Сума квадратів загальна
2010	2728,25	1870132	11497514
2011	1204	24561,85	215529,4
2012	1623,75	69183,61	790037,2
2013	1801,75	194505,5	2119189
2014	2100,25	546901,3	2311530
2015	1124,75	55682,89	756924,3
2016	102,5	1583123	7628930
2017	740,25	384985,8	1745308
2018	821	291300,1	1949686

Тепер, підрахувавши всі необхідні вихідні дані, розрахуємо 4 основних показника, які ми називали вище.

Дисперсія періодів розраховується за формулою 3.5:

$$D_{per} = S_{per} / (p-1) \quad (3.5)$$

де D_{per} – дисперсія періодів;

S_{per} – сума квадратів за періодами;

p – кількість періодів.

Дисперсія річна розраховується за формулою:

$$D_{an} = S_{an} * p / (p * \Pi - 1) \quad (3.6)$$

де D_{an} – дисперсія річна;

S_{an} – сума квадратів за роками;

P – кількість періодів;

n – кількість років [74, с. 67].

Загальна дисперсія розраховується за формулою:

$$D = S / (p2 * n - 1) \quad (3.7)$$

де D – загальна дисперсія;

S – сума квадратів загальна;

P – кількість періодів;

n – кількість років [74, с. 67].

Дисперсія залишків розраховується за формулою:

$$D_{rs} = (D - D_{per} - D_{an}) / ((P-1) * (P * \Pi - 1)) \quad (3.8)$$

де D_{rs} – дисперсія залишків;

D – загальна дисперсія;

D_{per} – дисперсія періодів;

D_{an} – дисперсія річна;

P – кількість періодів;

n – кількість років [74, с. 67].

Провівши усі розрахунки, отримуємо наступні дані, записані в табл.

3.6:

Таблиця 3.6

**Розраховані дані для визначенні сезонності та тенденції
(розраховано автором на основі [78])**

Загальна дисперсія	Річна дисперсія
202899,6	573757,3063
Дисперсія залишків	Дисперсія періодів
46176,17	1361548

Тепер можемо провести тести Фішера на сезонність та на тенденцію.

Для підрахунку тесту Фішера на сезонність, необхідно дисперсію за періодами поділити на дисперсію залишків. Тобто статистика тесту дорівнює: $1361548 / 46176,17 = 29,48595$.

Тепер порівнюємо це значення із табличним, за рівнем довіри у 5% (стандартне значення) та ступенями свободи $p-1$, що в нашому випадку дорівнює 3 та $(p-1)*(n-1)$, що в нашому випадку дорівнює 105. Табличне значення дорівнює приблизно 2,7. Тобто статистика тесту більша за табличне

значення, а отже гіпотеза H_0 відхиляється і приймається гіпотеза H Тобто, в наших даних присутня сезонність.

Тепер перевіримо наявність тенденції. Для цього потрібно розрахувати статистику тесту Фішера на тенденцію та порівняти її із статистичним значенням. Статистика тесту розраховується як відношення річної дисперсії до дисперсії залишків. Тобто в нашому випадку статистика тесту дорівнює: $573757,3063/46176,17 = 12,4254$. Табличне значення приймаємо за наявності ступенів свободи $p-1 = 35$ та $(p-1)*(p-1) = 105$. Табличне значення дорівнює близько 1,63. Тобто статистика тесту Фішера на тенденцію також більша за табличне значення, а отже гіпотеза H_0 відхиляється і приймається гіпотеза H_1 . Тобто, в наших даних присутня тенденція.

Після усіх проведених розрахунків слід стверджувати, що наша змінна y (розмір прямих іноземних інвестицій), знаходиться під впливом тенденції і сезонності. Детальніше тенденцію можна розглянути за допомогою рисунків 1 та 2, де можна спостерігати, що тенденція йде на спад за аналізований період 2010-2019 рр.

Тепер переходимо безпосередньо до розробки прогнозів надходження прямих іноземних інвестицій у найближчі періоди.

Для розробки прогнозу в економіці найчастіше використовують два методи: метод простого експоненціального згладжування та екстрапольований метод.

Перш за все, переносимо усі значення прямих іноземних інвестицій за всі періоди з 2010 по 2018 роки. Після цього знаходимо ковзну середню. Ковзна середня знаходиться для п'яти періодів, починаючи з середини. Для цього беремо перші п'ять періодів та знаходимо ковзану середню для вирахування середини. Тобто беремо, в нашому випадку, III квартал 2010 року та розраховуємо для нього ковзну середню як здобуток з суми 0,5 першого періоду (I квартал 2010 року) , 0,5 п'ятого періоду (I квартал 2011 року) та трьох проміжних періодів (I, II та III квартал 2010 року), до суми періодів – 1, тобто в нашому випадку $5-1 = 4$. Тобто для III кварталу 2010

року ковзна середня буде дорівнювати 2517,625 млн. дол. За цим принципом підраховуємо ковзну середню для усіх інших періодів.

Наступним кроком є вирахування сезонності. Для цього здобуваємо різницю між прямими іноземними інвестиціями та ковзною середньою за кожен період. Тобто для III кварталу 2010 року сезонність буде складати 883,375 млн. дол. За цим принципом підраховуємо сезонність для усіх інших періодів.

Далі потрібно підрахувати коефіцієнт сезонності для усіх періодів. Знаходити її ми будемо у два етапи. Першим кроком потрібно знайти середнє арифметичне сезонності для кожного періоду. Для цього ми знаходимо суму усіх значень сезонності кожного періоду і ділимо її кількість періодів, які ми враховували. Тобто для I кварталу розрахунок буде наступним: сумуємо значення сезонності I кварталу 2010 року із I кварталом 2011 + I кварталом 2012 +...+ I кварталом 2018, та ділимо отриману суму на кількість кварталів, яку ми врахували, в нашому випадку це 8. Отримуємо -257,828 млн дол. Теж саме робимо для II, III та IV кварталів. Отримані дані зазначені у таблиці 6 у стовпчику «коефіцієнт сезонності нескоригований». Тепер просумуємо отримані значення для усіх чотирьох періодів. За правилами їх сума повинна дорівнювати нулю. В нашому випадку сума коефіцієнтів сезонності за всіма періодами дорівнює -54,625. Щоб скоригувати даний результат, знаходимо середнє арифметичне відхилення кожного коефіцієнта сезонності. Для цього отриману суму коефіцієнтів сезонності не скоригованих поділимо на кількість періодів, тобто $-54,625/4 = -13,6563$ – це наше середнє арифметичне відхилення. Тепер ми повинні відняти його від кожного коефіцієнту сезонності і отримуємо коефіцієнт сезонності скоригований. Всі дані зазначені в таблиці 3.7.

Тепер, знайшовши коефіцієнт сезонності для кожного періоду, ми повинні очистити наші дані щодо надходжень прямих іноземних інвестицій від сезонності. Адже сезонні коливання спотворюють загальну тенденцію

зміни показника і для коректного аналізу тенденції необхідно очистити часовий ряд від сезонності або переконатися в її відсутності.

Таблиця 3.7

Знаходження коефіцієнта сезонності (розраховано автором на основі [78])

Періоди	Коефіцієнт сезонності нескоригований	Коефіцієнт сезонності скоригований
I квартал	-257,828	-244,172
II квартал	-98,4219	-84,7656
III квартал	320,875	334,5313
IV квартал	-19,25	-5,59375
Сума	-54,625	0

Для цього ми повинні відняти від розміру прямих іноземних інвестицій за кожен період його коефіцієнт сезонності.

Отримавши такі дані надходжень прямих іноземних інвестицій, ми можемо порівняти їх із нашими вихідними даними та побачити тенденцію, що проявлялася в період з 2010-2019 роки. Для більшої наочності, продемонструємо це у вигляді графіків. Графік тенденції прямих іноземних інвестицій у 2010-2017 роках представлений на рис. 3.1, а графік тенденції прямих іноземних інвестицій у 2010-2017 роках, згладжений на сезонність – на рис. 3.2.

Рис. 3.1. Тенденція прямих іноземних інвестицій у 2010-2019 рр.

(побудовано автором на основі [4])

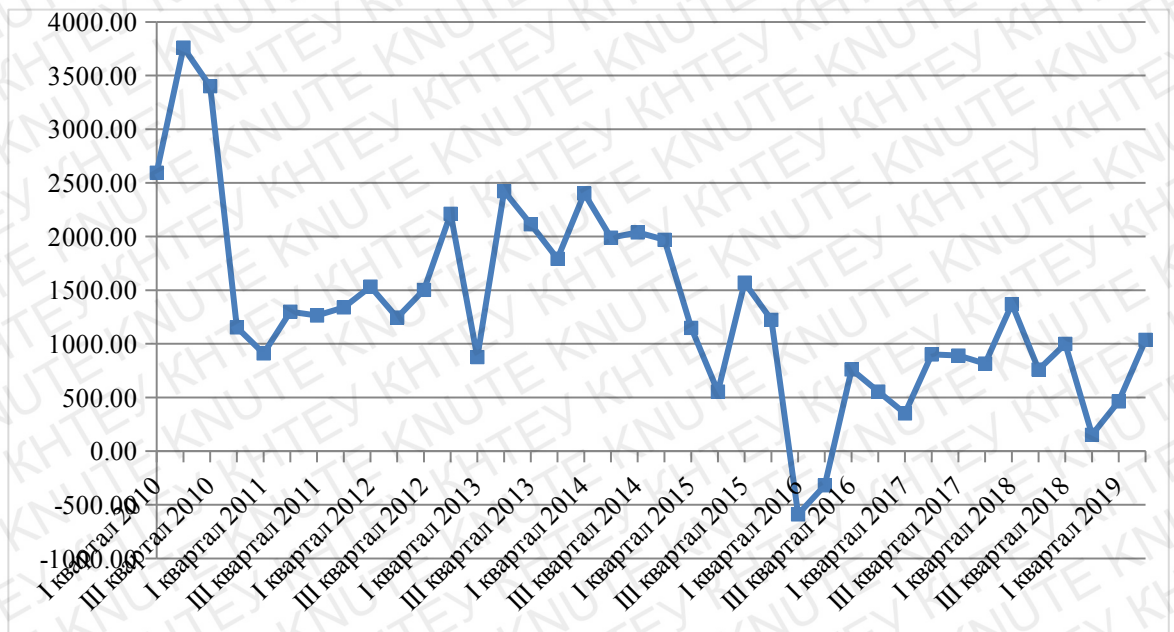

Рис. 3.2. Тенденція прямих іноземних інвестицій без впливу сезонності у 2010-2019 рр. (побудовано автором на основі [4])

Як ми можемо побачити, в останні роки в нас присутня тенденція на зниження прямих іноземних інвестицій в Україну. Згідно із загальними правилами, після очищення від сезонності, графік тенденції повинен «згладитися», тобто стати більш рівним. Але в нашому випадку, він навпаки став більш стрибкоподібним. Це говорить про абсолютну нестабільність в притоках іноземних інвестицій в Україну. Причиною цього є дві економічні кризи, які в свою чергу, позначилися і на наших графіках значними коливаннями: це різке падіння прямих іноземних інвестицій після III кварталу 2010 року та у I кварталі 2016 року.

Аналіз впливу рівня тіньової економіки на ефективність економічної політики наведено в табл. 3.8.

У 2018 році рівень тіньової економіки в Україні становив 34% офіційного ВВП, що на 6 відсоткових пунктів менше порівняно з показником 2017 року.

Таблиця 3.8

Оцінка впливу рівня тіньової економіки на ефективність економічної політики в Україні за 2013-2018 роки [76]

Показники	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Відхилення 2018-2013, %
Частка тіньової економіки у ВВП, %	34	34	35	43	40	34	-
Тіньовий ВВП, млрд. грн.	442	479	509,22	673,68	774,24	810,29	83,32

За інформацією Міністерства економічного розвитку і торгівлі детінізація стала результатом:

- закріплення макроекономічної стабільності та відновлення економічного зростання (за підсумком 2018 року реальний ВВП зріс на 2,3%, індекс споживчих цін у розрахунку грудень до грудня склав 112,4%, що стало наслідком збільшення пропозиції на внутрішньому ринку);
- поліпшення бізнес-клімату в умовах проведення політики дерегуляції підприємницької діяльності, що, у свою чергу, сприяло зростанню довіри інвесторів та нарощенню притоку прямих інвестицій;
- поступової легалізації відносин на ринку праці внаслідок зниження ЄСВ та, як наслідок, послаблення навантаження на фонд оплати праці.

Водночас, як зауважують спеціалісти міністерства, динаміку детінізації стримують досі невирішені проблеми:

- збереження значних викликів стабільності фінансової системи країни в умовах триваючого банкрутства банків і виведення їх з ринку;
- утримання напруги у міжнародних відносинах з РФ;
- наявність територій, непідконтрольних владі, утворених унаслідок військової агресії на території країни;
- низька довіра до інститутів влади.

Так, результативність процесу детінізації економіки є похідною від спроможності держави створити сприятливі умови для нарощування суб'єктами господарювання ділової активності в легальній економіці. А

такого результату можливо досягти завдяки поліпшенню інвестиційного і бізнес клімату в країні та створенню такого інституціонального середовища, для якого тіньова економіка стала б неефективною.

Отже, прискорений розвиток економіки залежить не тільки від механізмів ефективного використання інвестованих ресурсів, але й від обґрунтованих обсягів їх залучення, для чого слід розробляти прогнози залучення іноземних інвестицій не лише на рівні окремої країни, але й на регіональному рівні. З метою стимулювання надходження іноземних інвестицій в Україну необхідно створити також ефективну систему їх залучення, в основі якої має бути достовірний процес прогнозування майбутніх надходжень іноземних інвестицій в країну, адже саме завдяки цьому держава може розробити план майбутніх економічних дій на найближчі періоди.

3.2. Рекомендації для Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України щодо реалізації економічної політики

Забезпечення економічної безпеки – це гарантія самостійності та незалежності держави, умова стабільності й ефективного функціонування суспільства. Економічна безпека є видовою складовою частиною національної безпеки й водночас належить до системи категорій економічної теорії. У науковий обіг в Україні ця дефініція увійшла трохи більше ніж десять років тому, що є досить невеликим строком для її всебічного теоретико-методологічного аналізу. Про це свідчать наукові суперечності, зумовлені відсутністю єдиного підходу в розумінні сутності економічної безпеки, у розробці ефективних способів і засобів попередження загроз та опануванні ними і забезпеченні стабільного розвитку економічної системи країни. Через це розроблення фундаментальних і науково-прикладних проблем економічної безпеки виражає не тільки запит економічної теорії, але й потребу господарської практики.

Оцінка економічної політики повинна ґрунтуватись на певних принципах і методах, основні з яких є одночасно притаманні менш динамічним категоріям бюджетної системи. Формування основних принципів оцінки повинно відбуватися з урахуванням їх відповідності цілям, зв'язкам, правовому забезпеченню управління всім бюджетним процесом. У своїй практиці під час підбору інструментів оцінки економічної політики ми спиратимемося на дослідження Н. В. Васюк [25, с. 126] та зважатимемо на такі принципи:

Систематизація принципів державного регулювання економічної політики в Україні:

ктом, так суб'єктом управління, при формуванні показників його оцінки необхідно розглядати бюджетний механізм

ме цілям слугує сам процес оцінки та якою мірою той чи інший показник відповідає визначеній цілі. Цілепокладання

оцінки економічної політики повинно охоплювати всі сфери діяльності керованого об'єкта, тобто він (апарат) повинен

ення інформації до системи керування про стан керованого об'єкта. Тобто сформований апарат показників оцінки п

Рис. 3.3. Систематизація принципів державного регулювання економічної політики в Україні (згруповано автором на основі [29, с. 369])

Дотримання зазначених принципів під час формування бази показників оцінки економічної політики дасть змогу здійснити об'єктивний та найповніший підбір інструментів оцінки механізму.

Зауважимо, що в Україні через інституціональну нерозвиненість економічної системи основними складовими монетарної політики залишаються курсова політика НБУ, регулювання ліквідності банківської системи за допомогою зміни резервних вимог, бюджетні кошти Міністерства фінансів. Стрімкі зміни в економічній і економічній сферах зумовлюють необхідність удосконалення інструментарію реалізації монетарної політики. Якщо розглядати інституціональний аспект, то сьогодні головну роль у системі економічного посередництва в Україні відіграють банківські установи, які акумулюють інвестиційні ресурси та мають більший економічний потенціал, ніж інші економічні посередники. Саме тому розвиток кредитних операцій банківських установ із реальним сектором економіки України багато у чому визначають характер і темпи структурних перетворень [21, с. 316]. Реалізація гнучкої монетарної політики, що відповідає пріоритетним напрямам розвитку держави, повинна бути узгоджена із загальними механізмами державного регулювання економіки. Аби підвищити ефективність кредитно-економічних інструментів, потрібно, на наш погляд, здійснити ряд кроків, як-от:

- формування гнучкого механізму рефінансування, спрямованого на підтримку ліквідності банківської системи, що дасть змогу збільшити рівень кредитоспроможності та капіталізації банківських установ;
- лібералізація резервної політики Національного банку України, і передусім зниження норм обов'язкового резервування;
- підвищення контролю за якістю активів, які передані в забезпечення, з метою розв'язання проблеми зниження якості банківських кредитів;
- запровадження такого оперативного інструменту процентної політики, як ставки за операціями НБУ, орієнтуючись на які

формуватиметься рівень рентабельності певних сегментів економічного ринку;

- зростання питомої ваги внутрішнього ринку і створення умов, що сприятимуть активним операціям із ресурсами на відкритих ринках [24, с. 87].

В умовах економічної глобалізації в Україні вкрай потрібно створити економічний ринок, що буде основним механізмом перетворення нагромаджень в інвестиції, перерозподілу капіталу й забезпечення прозорості економічних потоків. Для цього необхідно значно підвищити ефективність державної економічної політики щодо розвитку ринку цінних паперів, товарного ринку, ринку колективних інвестицій, нагляду і контролю за інвестуванням пенсійних нагромаджень у рамках обов'язкового пенсійного забезпечення населення України [46, с. 218].

Головними проблемами економічної політики є проблеми забезпечення динаміки зростання, конкурентоспроможності економіки України, утвердження оновленої моделі економічного розвитку. Саме такий підхід дозволить Україні зберегти і найефективніше використовувати наявний науково-технічний потенціал для здійснення структурних змін та зайняти належне місце у світовому просторі. Для вирішення наведених проблем необхідно здійснити конкретні дії довгострокового і поточного характеру, які стабілізуватимуть економіку країни, стимулюватимуть виробництво і сприятимуть його розширенню, призведуть до зниження податкового тиску і забезпечать ефективний економічний розвиток, що сприятиме високому рівню соціального захисту та забезпеченню рівня добробуту населення.

Гнучкість економічної політики – здатність функціонуючого механізму повсякчас задовольняти багатовекторні цілі бюджетної політики, забезпечувати цілісність та неперервність бюджетного процесу, оперативно здійснювати переналаштування у відповідь на зміни середовища [62, с. 209].

Для того, щоб надати дослідженню прикладного характеру, у наступних роботах буде проведено апробацію запропонованих нововведень

[35, с. 56]. Тому вважаємо за доцільне виділити у складі економічної політики держави – бюджетний механізм соціально-економічного розвитку регіонів. Для цього побудуємо концептуальну модель економічної політики. В першу чергу, у цій схемі доцільно виокремити інституційний (при дослідженні бюджету та бюджетної системи за організаційною побудовою й розглядаючи бюджет як правовий документ) та функціональний (при дослідженні бюджету за формою як основного фінансового плану держави або за змістом як централізованого фонду грошових коштів держави) аспекти (рис. 3.4).

заційні положення засоби забезпечення функцій держави інституційні положення, що регулюють бюджетні відносини

Рис. 3.4. Концептуальна модель економічної політики (побудовано автором на основі [45, с. 221])

Так, бюджетний механізм має забезпечити можливість виконання державою покладених на неї функцій за допомогою управління бюджетними коштами. Практична модель реалізації бюджетної політики та модель практичного використання для забезпечення функціонування бюджетної

системи країни, до функціональних аспектів економічної політики відносимо: механізм бюджетного забезпечення та механізм бюджетного регулювання. Варто зауважити, що обидва механізми доповнюють один одного і розділити їх можна тільки в теорії. На практиці «бюджетне забезпечення одночасно виконує функцію регулювання так само, як регулювання може здійснювати функцію бюджетного забезпечення» [71].

На наш погляд, найскладнішою задачею для успішного проведення оцінки ефективності економічної політики є визначення розміру мінімального, але не меншого, ніж рівень оптимального (допустимого), обмеження витрат на здійснення всіх заходів. Проте розрахунок даних норм для бюджетних показників дозволить обчислити відхилення обсягів отриманих фактичних показників від розрахованої норми, що, в свою чергу, дозволяє здійснити оцінку отриманого результату бюджетного показника та виявити ступінь його виконання або перевиконання.

Підвищення дієвості системи фінансово-розвитку економічної політики передбачає: встановлення для бюджетних інституцій системи цілей, завдань і результатів діяльності, що забезпечують реалізацію пріоритетів і цілей державної фінансової політики; застосування формалізованих методів оцінки повної вартості витратних зобов'язань; забезпечення самостійності, мотивації і відповідальності органів державної влади та місцевого самоврядування при плануванні і досягненні результатів використання бюджетних асигнувань в рамках встановлених фінансових обмежень; використання конкурентних принципів розподілу бюджетних коштів, зокрема з урахуванням досягнутих і планованих результатів використання бюджетних асигнувань. Основними передумовами досягнення якісного рівня здійснення фінансово-розвитку економічної політики є дієвість підходів щодо використання державних фінансових ресурсів, що сприятимуть реалізації основних пріоритетів соціально-економічного розвитку країни.

Для досягнення соціальної та економічної стабільності органи державної влади під час реалізації бюджетної політики використовують

різноманітні системи форм і методів управління бюджетними відносинами держави. Для підвищення результативності державного регулювання розвитку економічної політики в Україні необхідна чітка нормативно-правова база. Зростаюча роль зовнішньоекономічної діяльності держави, динамічний розвиток фінансової системи потребує постійного удосконалення норм бюджетного законодавства.

Згідно стратегії розвитку Міністерства економічного розвитку та торгівлі, варто відзначити, що державна політика регіонального розвитку в Україні повинна враховувати ряд фундаментальних перешкод, що стоять на шляху досягнення збалансованого розвитку території держави, створення можливостей для динамічного зростання кожного регіону на основі унікальної комбінації внутрішніх факторів і умов. Основними викликами в процесі реалізації регіональної політики на всіх рівнях є:

У формулюванні мети державної регіональної політики прописана необхідність збалансованого розвитку, як регіонів, так і всієї України, підвищення рівня життя населення. Для моніторингу виконання та результатів програм для досягнення цілей закону вказується використання регіонального індексу людського розвитку.

Перш ніж обирати напрями економічної політики держави та методи державного регулювання економіки, доцільно визначитися з тим, чи будуть застосовані при цьому нові ринкові механізми та обрана нова економічна політика, яка докорінно буде відрізнятися від традиційної, чи механізм державного регулювання буде змодельований за кращими світовими аналогами. Схема механізму державного регулювання економіки та вибір економічної політики представлена на рис. 3.5.

Згідно рис. 3.5 визначення напрямку економічної політики держави повинно здійснюватися з паралельним аналізом ефективності застосування обраних методів державного регулювання економіки відповідно до її функцій. Хоча прийнято вважати, що перш ніж здійснювати свої найважливіші функції, держава формує економічну політику. Однак, на нашу

думку, в сучасних умовах господарювання потрібно вміти оперативно реагувати на будь-які зміни в економіці і застосовувати ефективні методи регулювання з боку держав з урахування мінливої економічної політики та з огляду на вимоги і потреби суспільства.

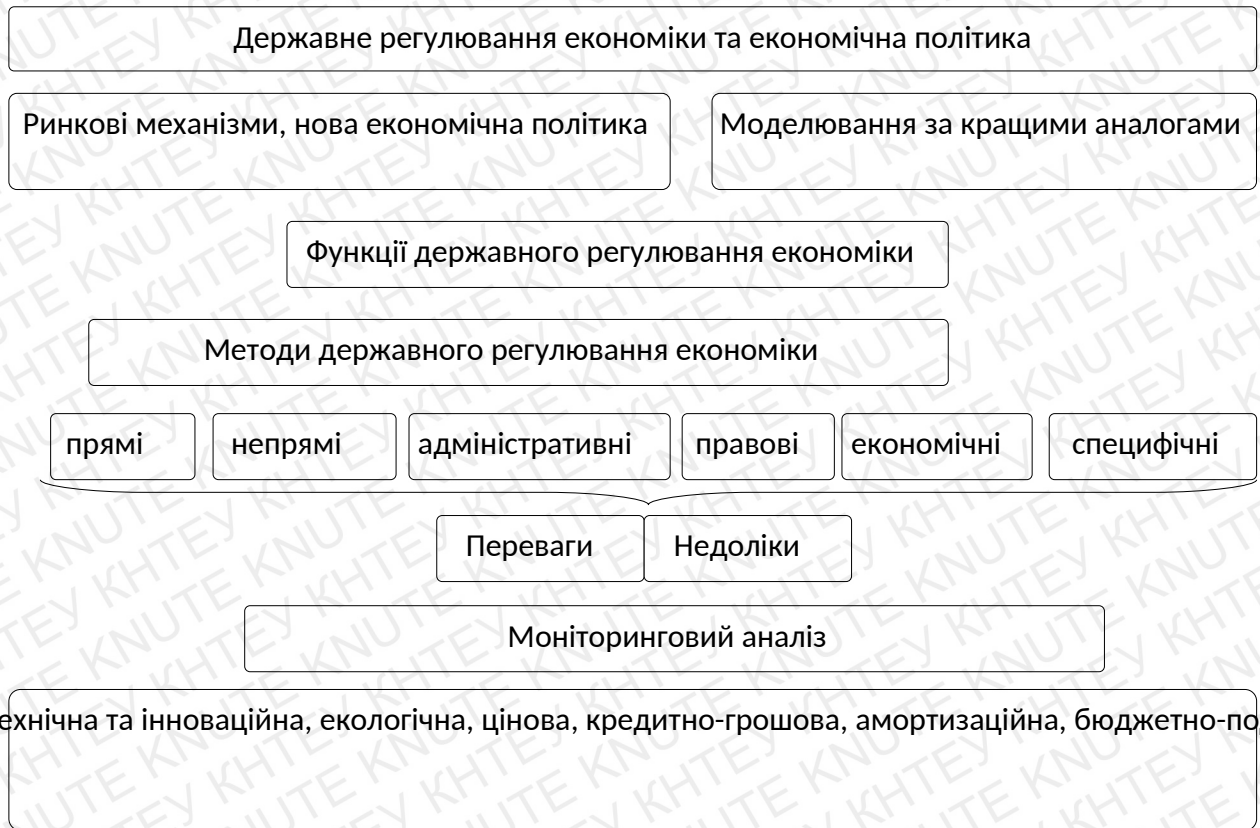

Рис. 3.5. Механізм державного регулювання економіки та вибір економічної політики [авторська розробка]

На сучасному етапі розвитку для національних соціально-економічних систем характерним є подальше розширення і поглиблення взаємозв'язків всіх сфер функціонування людини. З поширенням науково-технічного прогресу, розвитком технологій комунікацій та передачі інформації формуються все більш тісні взаємозалежності між системою національного господарства, соціальної і політичною сферами. Зміни, що з'являються в одній з перелічених сфер, роблять все більший і більший вплив на темпи і напрямки розвитку цілої системи. Так, наприклад, зміни в політичній сфері можуть призводити до корінних трансформацій в системі національного господарства, що, впливає на рівень і якість життя населення. У свою чергу,

рівень розвитку соціальної сфери, впливає на темпи зростання національної економіки і на політичну стабільність в державі.

На основі вище проведеного дослідження доцільно виділити рекомендації для Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України щодо реалізації економічної політики. Так, під час планування дохідної частини місцевого бюджету на 2020 рік та прогнозу на 2021 – 2022 роки в частині податкових і неподаткових надходжень та інших доходів доцільно керуватися:

1) основними прогностичними макропоказниками економічного і соціального розвитку України у 2020-2022 роках, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 15.05.2019 № 555. При цьому Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України відповідно до частини другої статті 52 Бюджетного кодексу України та на виконання пункту 12 Порядку розроблення проектів прогностичних та програмних документів економічного і соціального розвитку, Бюджетної декларації та державного бюджету, затвердженого постановою Уряду від 26.04.2003 № 621, на постійній основі проводить оцінку відповідності основних прогностичних макропоказників поточним тенденціям та змінам у державній політиці, зовнішньому та внутрішньому середовищі, новим статистичним даним. Відповідно до пункту 46 зазначеного Порядку, основні показники макропрогнозу можуть бути уточнені у період розгляду проекту закону про Державний бюджет України у Верховній Раді України;

2) нормами Бюджетного та Податкового кодексів України, рішеннями органів місцевого самоврядування про встановлення місцевих податків та зборів, враховуючи при цьому чинні ставки оподаткування та нормативи зарахування загальнодержавних податків до відповідних місцевих бюджетів та індексацію ставок окремих із них;

3) змінами та особливостями бюджетної та фінансової політики, що спрямовані на забезпечення збалансування державних фінансів:

- збереження чинних ставок рентної плати на природний газ, нафту та газовий конденсат;
- зарахування 5 відсотків рентної за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (природний газ, нафту та газовий конденсат) до місцевих бюджетів за місцем видобутку корисних копалин;
- не застосування з 1 січня 2020 року підвищувального коефіцієнту 1,1 до ставки рентної плати за видобуток залізної руди, встановленої на рівні 8 відсотка;
- припинення зарахування частини (13,44 відсотка) акцизного податку з виробленого в Україні та ввезеного на митну територію України пального до бюджетів місцевого самоврядування у зв'язку із зарахуванням цих надходжень до дорожнього фонду;
- застосування до 2023 року включно, індексу споживчих цін, що використовується для визначення коефіцієнта індексації нормативної грошової оцінки сільськогосподарських угідь, земель населених пунктів та інших земель несільськогосподарського призначення, а також для цілей оподаткування єдиним податком четвертої групи, із значенням 100 відсотків;
- незастосування індексації ставок, визначених у абсолютних значеннях по рентній платі за спеціальне використання лісових ресурсів, використання води, надр непов'язаних з видобутком, користування радіочастотним ресурсом, а також по екологічному податку.

Проведене дослідження підштовхує нас до висновку, що сутнісна особливість функціонування економічної політики в умовах динамічного розвитку економічних систем та наростаючих факторів ризику потребує системного та комплексного підходу до його вивчення. Сформовано концепційне бачення оцінки економічної політики, виходячи з особливостей його функціонування. Бюджет будь-якого рівня представляє собою єдність політичної волі, правової процедури та економічного вибору. Ця єдність формалізується у процесі функціонування економічної політики. Вважаємо,

що запропоновані концептуальні підходи до економічної політики дозволять впорядкувати термінологічний апарат за даною тематикою та більш ефективніше використовувати на практиці всі його структурні елементи.

Таким чином, інституціональна і структурна складові економічної політики, будучи відносно самостійними, в той же час тісно пов'язані і переплетені між собою. У різних історичних і соціально-економічних умовах вони можуть виконувати різну роль. У розвинених і структурно збалансованих економіках провідна роль належить інституціональним підходам, що забезпечує розкриття потенціалу ринкових механізмів. У структурно деформованих економіках такі ж підходи можуть вести до поглиблення структурних диспропорцій. Тому в таких випадках необхідна цілеспрямована структурна політика держави, яка використовує інституційну складову, спрямовану на подолання структурних деформацій економіки. Саме така економічна політика необхідна Україні.

ВИСНОВКИ

Отже, за результатами проведеного дослідження варто зробити відповідні висновки:

- Визначено, що економічна політика – це дуже ємне поняття, яке включає цілу гаму складових. У дослідженні типології економічної політики є певна впорядкованість та класифікація її видів. Особливе місце займають інноваційна, інвестиційна і структурна складові економічної політики. Вони визначають довгострокову перспективу господарського розвитку. Цей блок є стратегічним. Таким чином, типологія економічної політики дозволяє виділити галузеві, функціональні та стратегічні ешелони.

- Досліджено, що інституційне середовище економічного регулювання регіонального розвитку може бути представлене як ієрархічна система, що складається з окремих рівнів, на яких розташовуються відповідні нормативно-правові документи, своїм вмістом визначають основні вимоги до учасників суспільних стосунків в частині забезпечення поступального розвитку регіонів. На верхньому рівні розташовуються нормативно-правові акти законодавчого органу держави – Верховної Ради України (Закони України), на нижньому рівні розташовуються нормативні документи виконавчої гілки влади – Президента України (Укази) і Кабінету Міністрів України (Постанови), ще нижче – центрального органу виконавчої влади по економічній політиці – Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (Методичні рекомендації) і так далі.

- Проаналізовано, що загальне зростання доходів бюджетів всіх рівнів позитивно сприяло скороченню дефіциту бюджетів. Так, за 2013-2017 роки дефіцит державного та зведеного бюджету у відсотках до доходів скоротився на 0,62 % та 72,66 % відповідно, але при цьому значно зріс дефіцит місцевих бюджетів з 0,5 % до 7 % на фоні проведеної реформи з бюджетної децентралізації. Загалом на 2018 передбачено дефіцит державного бюджету України 2,5%.

- Зазначено, що показники доходів Державного бюджету України у 2017 р. демонстрували позитивну динаміку, так, у 2017 р. доходи Державного бюджету становили 503,9 млрд. грн., що на 94,5 млрд. грн., або на 23,1 % більше за аналогічний показник 2016 р. В цілому за останні 7 років (2011-2017 рр.) річні обсяги податкових надходжень до Державного бюджету збільшились у 3,02 рази, тоді як сумарний обсяг річних доходів за аналогічний період – у 2,56 разів, що дозволяє зробити висновок про вищі темпи зростання податкових надходжень порівняно із сукупним обсягом доходів Державного бюджету. Обсяг основних прямих податків до Державного бюджету (в т. ч. податків на доходи фізичних і прибуток юридичних осіб) за останні 3 роки збільшився у 2,86 разів.

- Досліджено, що з метою стимулювання надходження іноземних інвестицій в Україну необхідно створити також ефективну систему їх залучення, в основі якої має бути достовірний процес прогнозування майбутніх надходжень іноземних інвестицій в країну, адже саме завдяки цьому держава може розробити план майбутніх економічних дій на найближчі періоди.

- Обґрунтовано, що для досягнення соціальної та економічної стабільності органи державної влади під час реалізації бюджетної політики використовують різноманітні системи форм і методів управління бюджетними відносинами держави. Для підвищення результативності державного регулювання розвитку економічної політики в Україні необхідна чітка нормативно-правова база. Зростаюча роль зовнішньоекономічної діяльності держави, динамічний розвиток фінансової системи потребує постійного удосконалення норм бюджетного законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996р. – К.: Офіційне видавництво Верховної Ради України, 1996. – 115 с.
2. Бюджетний кодекс України із змінами і доповненнями: затверджений Законом України № 2456-VI від 08.07.2010р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
3. [Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV // Відомості Верховної Ради України \(ВВР\), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст. 144 \[Електронний ресурс\]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15](#)
4. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
5. Про Стратегію сталого розвитку «Україна–2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10>
6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>
7. Про Концепцію боротьби з тероризмом: Указ Президента України від 25.04.2013 р. № 230/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/230/2013>
8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України»: Указ Президента України від 24.09.2015 р. № 555/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/555/2015>

9. Адаменко І.П. Фінансова політика як інструмент соціально-економічного розвитку країни / І.П. Адаменко // Бізнес-інформ. – 2014. – № 3. – С. 341–345.
10. Адаменко І. П. Напрями підвищення дієвості системи фінансово-бюджетного регулювання / І. П. Адаменко // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – № 18. – С. 27-32.
11. Артус М.М. Бюджетна система України : навч. посіб. / М.М. Артус, Н.М. Хижа. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 220 с.
12. Біль Д. Закон Вагнера: до останньої версії статті Адольфа Вагнера, опублікованої 1911 р., та її переклад / Д. Біль // Журнал Європейської економіки. – 2003. – Т. 3 (1). – С. 5–15.
13. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії: вступ до фінансової науки: підручник / Шарль Бланкарт : за наук. ред. та перед. В. М. Федосова ; пер. з нім. С. І. Терещенко, О. О. Терещенка. – К. : Либідь, 2000. – 653 с.
14. Бюджетна політика в Україні в умовах ризиків сповільнення економічної динаміки : аналіт. доп. / О. О. Молдован, С. О. Біла, О. В. Шевченко, М. О. Кушнір [та ін.]. – К. : НІСД, 2012. – 80 с.
15. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: у 6 т. / [редкол.: М.Я. Азаров, (голова) та ін.]. –К.: НДФІ, 2004. Т. 1: Пріоритети бюджетної політики та економічне зростання в Україні / [М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, В. М. Геєць (кер. авт. кол.) та ін.]. – 2004. – 640 с.
16. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: у 6 т. / [редкол.: М. Я. Азаров, (голова) та ін.]. –К.: НДФІ, 2004. Т. 2: Соціальна спрямованість бюджетної політики / [М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, Е. М. Лібанова та ін.]. – 2004. – 376 с.
17. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: у 6 т. / [редкол.: М. Я. Азаров, (голова) та ін.]. –К.: НДФІ, 2004. Т. 3: Розвиток системи податків як основи зміцнення державних

фінансів / [М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, Т. І. Єфименко та ін.]. – 2004. – 308 с.

18. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: у 6 т. / [редкол.: М. Я. Азаров, (голова) та ін.]. – К.: НДФІ, 2004. Т. 4: Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі / [М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, О. І. Амоша (кер. авт. кол.) та ін.]. – 2004. – 368 с.

19. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: у 6 т. / [редкол.: М. Я. Азаров, (голова) та ін.]. – К.: НДФІ, 2004. Т. 5: Реформування міжбюджетних відносин і зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування / [М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, В. Г. Бодров та ін.]. – 2004. – 400 с.

20. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: у 6 т. / [редкол.: М. Я. Азаров, (голова) та ін.]. – К.: НДФІ, 2004. Т. 6: Підвищення ефективності боргової політики держави / [М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, О. І. Барановський та ін.]. – 2004. – 348 с.

21. Бюджетний менеджмент : підручник / В.Федосов, В.Опарін, Л.Сафонова та ін.; за заг ред. В.Федосова. – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с.

22. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2012 рік / [Зубенко В.В., Самчинська І.В., Рудик А.Ю. та ін.]. – ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ –ІІ впровадження», USAID. – К., 2013. – 73 с.

23. Б'юкенен Дж. М. Суспільні фінанси і суспільний вибір: два протилежних бачення держави / М. Дж. Б'юкенен, Р. А. Масгрейв ; [пер. з англ. А. Іщенка]. – К. : Вид. дім «КиєвоМогилянська академія», 2004. – 175 с.

24. Василик Д.О. Бюджетний механізм та його економічна сутність // Проблеми розвитку державних і місцевих фінансів. Наук.-теорет. конф., Київ, 10–11 квітня. 2003 р./ Редкол.: Т.І. Єфименко (голова) та ін. – К.: НДФІ, 2003. – 412 с.

25. Васюк Н. В. Формування механізму стійкого розвитку машинобудівних підприємств / Н. В. Васюк // Інноваційна економіка. – 2012. – № 10. – С. 125–128.
26. Величко О. В. Бюджетний механізм забезпечення розвитку соціальної інфраструктури / О. В. Величко // Економічний вісник Донбасу. – 2013. – № 2. – С. 79–86.
27. Гаретовский Н. В. Финансы социалистического общества : учебное изд. доп. и перероб. – М. : Инстт новой экономики, 2002. – 402 с.
28. Геєць В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку [монографія] / В.М.Геєць. – К.: ІЕП НАНУ, 2009.– 864 с.
29. Гнатів О. Г. Фіскальна політика – інструмент державного регулювання розвитку регіонів / О. Г. Гнатів, М. В. Ливдар // Сучасні проблеми економіки та управління: матеріали другої міжнародної науково-практичної конференції,присвяченої відзначенню 70-річчя з дня народження В. Чорновола. (м. Львів, 7 грудня 2007 року). – Львів: Апріорі, 2008. – С. 368–370.
30. Дем'янишин В. Г. Проблемні аспекти бюджетного планування в Україні / Дем'янишин В. Г. // Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах світової економічної кризи: матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, 15 квітня 2009 р. / Міністерство освіти і науки України, Тернопільський національний економічний університет [та ін.]. – Тернопіль: ТНЕУ, 2009. – С. 26-31.
31. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: монографія / Дем'янишин В. Г. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. –496 с.
32. Дем'янишин В. Г. Шляхи удосконалення бюджетного планування в Україні / Дем'янишин В. Г. // Економіка: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць / відп. ред. А. А. Покотілов. [Випуск 250: В 9 т. –Т. VIII]. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. – С.1894-1900.

33. Дем'янишин В. Теоретичні засади бюджетного механізму держави / Дем'янишин В. // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2008. – №1. – С. 56-67.
34. Демків О.І. Вплив фінансової кризи на бюджети органів місцевого самоврядування (на прикладі Львівської області) / О.І.Демків // Фінанси України. – 2011. – № 8. – С. 76-89.
35. Державна фінансова політика та прогнозування доходів бюджету / М. Я. Азаров, Т.І. Єфименко [та ін.] ; голова ред. кол. М. Я. Азаров. – Науково-дослідний фінансовий ін-т при Міністерстві фінансів України. – К. : НДФІ, 2004. – 712 с.
36. Державний бюджет і бюджетна стратегія в умовах економічних реформ : Стабілізація та сталий розвиток в умовах реформування економіки України / ДННУ «Академія фінансового управління»; за заг. ред. М.Я.Азарова. – К., 2011. – Т.2 Бюджетна стратегія і державний бюджет 2012: збалансованість, прозорість, реалістичність. – 2011. – 912 с.
37. Жук М. В. Альтернативи регіонального розвитку в Україні в контексті інтеграції у світове господарство / М. В. Жук // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 12. – С. 102-109.
38. Запатріна І.В. Формування фінансової політики держави: євро інтеграційний вимір / І.В. Запатріна // Вісник КНТЕУ. – 2012. – № 2. – С. 59–73.
39. Засади формування бюджетної політики держави : наук. монографія / М.М.Єрмошенко, С.А.Єрохін, І.О.Плужніков, Л.М.Бабич, А.М.Соколовська, Ю.В.Чередниченко ; за наук. ред. д.е.н., проф. М.М.Єрмошенка. – К. : НАУ, 2003. – 284 с.
40. Зварич О.В. Середньострокове прогнозування доходів бюджету та їх взаємозв'язок з макроекономічними показниками / О.В.Зварич // Фінанси України. – 2011. – № 8. – С. 59-76.
41. Кириленко О.П. Удосконалення практики розроблення бюджетних резолюцій / Кириленко О. П. // Фінанси України – 2007. – № 2. – С. 3–12.

42. Клець Л.Є. Бюджетний менеджмент : навчальний посібник / Л.Є.Клець. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 640 с.
43. Ковалюк О.М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики) : Монографія / О. М. Ковалюк. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2002. –396 с.
44. Ковалюк О.М. Фінансовий механізм організації економіки України: проблеми теорії і практики / О.М. Ковалюк. – Л. : Вид. центр. ЛНУ, 2002. – С. 277.
45. Ковальчук С.В. Фінанси : навчальний посібник / С.В. Ковальчук, І.В. Форкун. – Львів : Новий Світ–2000, 2006. – 568 с.
46. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України / М. І. Крупка. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2001. – 608 с.
47. Лапшин В.І. Застосування методу аналізу ієрархій у програмно-цільовому методі бюджетування / В.І.Лапшин, В.М.Кузніченко // Фінанси України. –2011. – № 5. – С. 40-46.
48. Лютий І.О. Концептуальні засади та суперечності реалізації фінансової політики держави / І.О. Лютий // Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2005. – Вип. 79. – С. 4–6.
49. Наумова Л. Ю. Бюджетний механізм фінансової стабілізації економіки / Л. Ю. Наумова // Фінанси України. – 2003. – № 4. – С. 20.
50. Панасюк Л.В. До питання про формування джерел фінансового забезпечення виконання функцій органами місцевої влади / Л.В.Панасюк // Економіка та держава. –2008. –№ 2. –С. 24–26.
51. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України та зарубіжних країн / Ю. В. Пасічник. – К. : Знання-Прес, 2002. – 495 с.
52. Погоріла І. І., Баєтул Г. П. Інтеграційне забезпечення функціонування елементів бюджетного механізму (нормативно-правового та організаційного) / І. І. Погоріла, Г. П. Баєтул // Науковий вісник

Ужгородського національного університету. – 2017. – Випуск 13. – Частина 2. – С. 92-95.

53. Прядко В. В. Гносеологічні аспекти функціонування бюджетного механізму / В. В. Прядко, Н. Я. Сокровольська // Економічний часопис XXI : науковий журнал. – 2014. – № 11–12. – С. 53–56.

54. Радіонов Ю.Д. Проблема ефективності використання бюджетних коштів / Ю.Д.Радіонов // Фінанси України. –2011. – № 5. – С. 47-55.

55. Радіонова І.Ф. Фінансова природа економічних коливань: зміст і моделювання / І.Ф.Радіонова // Фінанси України. – 2011. – № 3. – С. 19-34.

56. Радіонов Ю.Д. Фінансова політика та проблеми ефективності її реалізації в Україні / Ю.Д. Радіонов // Наукові праці НДФІ. – 2014. – № 4 (69). – С. 20–26.

57. Роменська К. М., Лисяк Л. В. Напрями підвищення ефективності використання коштів місцевих бюджетів України / К. М. Роменська, Л. В. Лисяк // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка. – 2014. – № 156. – С. 100–105.

58. Сіташ Т.Д. Фінансова політика держави: прагматика та проблематика / Т.Д. Сіташ // Академічний огляд. – 2015. – №1 (42). – С. 29–34.

59. Сивкова С. В. Концептуальный подход к формированию механизма управления конкурентоспособностью санаторнокурортных организаций. / С. В. Сивкова // Проблемы современной экономики. – 2006. – № 1. – С.44–50.

60. Сокровольська Н. Я., Олексин А. Г. Концептуальні підходи до оцінки бюджетного механізму / Н. Я. Сокровольська, А. Г. Олексин // Гроші, фінанси та кредит. – 2015. – № 9-10. – С. 64-67.

61. Третьак Г. С. Державне регулювання економіки та економічна політика : навч. посіб. / Г. С. Третьак, К. М. Бліщук. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. – 128 с

62. Федосов В. М. Бюджетний менеджмент : підручник / За заг. ред. В. М. Федосов. – К. : КНЕУ, 2004. – 832 с.

63. Фінансова політика у системі соціально-економічного розвитку України : тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 13–14 квіт. 2016 р.) / І.Я. Чугунов, М.В. Тарасюк, Т.В. Канєва та ін. ; відп. за вип. І.Я. Чугунов. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. – 236 с.

64. Фінанси України: інституційні перетворення та напрями розвитку / За ред. І.Я. Чугунова. – К.: ДННУ АФУ. – 2009. – 848 с.

65. Фінашина Г. В. Механізм сільськогосподарської кооперації: сутність, структура та особливості функціонування / Г. В. Фінашина // Вісник ЖНАЕУ. – 2011. – № 1 (28). – Т. 2. – С. 170–179.

66. Чугунов І. Я. Інституційна архітектоніка бюджетної системи / І. Я. Чугунов // Фінанси України. – 2008. – № 11. – С. 3–10.

67. Шевчук О.В. Вплив бюджету на макроекономічні показники / В.О.Шевчук, Р.І.Копич //Фінанси України. – 2010. – № 3. – С. 3-12.

68. Шишко О.В. Напрями розвитку системи міжбюджетних відносин України в середньостроковій перспективі / О.В.Шишко // Фінанси України. – 2011. – № 7. – С. 51-61.

69. Шишко О.В. Проблемні питання методики розподілу коштів державного фонду регіонального розвитку / О.В.Шишко // Фінанси України. – 2012. – № 6. – С. 30-43.

70. Щегульская Л. И. Отлаженный механизм повышения эффективности бюджетных расходов в г. Нефтеюганске / Л. И. Щегульская // Финансы. – 2013. – № 3. – С. 19–21.

71. Шут С. О. Планування та бюджетування державних капітальних вкладень на місцевому рівні [Електронний ресурс] / С. О. Шут // Ефективна економіка: наук. вісн. – Вип. 6. – Дніпропетровськ: ДДАУ, 2013. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/>

72. Юрій С.І. Антологія бюджетного механізму : монографія / С.І. Юрій, В.Г. Дем'янишин, Я.М. Буздуган. – Тернопіль : Економічна думка, 2001. – 250 с.

73. Юхименко П.І. Сучасні тенденції і стратегія фінансової політики України / П.І. Юхименко // Фінанси України. – 2005. – № 10. – С. 101–110.

74. Ярошенко Ф. О. Реформування бюджетної системи України на інноваційних засадах: монографія / колектив авторів [заг. редакція Ф. О. Ярошенка]. –К.: Міністерство фінансів України, 2010. – 544 с.

75. Яценко Ю.О. Удосконалення підходів до визначення міжбюджетних трансфертів вирівнювання в Україні / Ю.О. Яценко // Фінанси України. –2012. – № 11. – С. 72-83.

76. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/pro-sfs-ukraini/zavdannya--funktsii/>

77. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

78. Офіційний сайт Інституту бюджету та соціально-економічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://www.ibser.org.ua/news/558/>

79. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Система показників оцінки боргової стійкості України

Групи	Показники	Граничні значення показників
Показники стану, структури та динаміки державного боргу	державний та гарантований державою борг, % до ВВП	до 30-60
	валовий зовнішній борг, % до експорту товарів і послуг	до 70-275
	валовий зовнішній борг, % до ВВП	до 25
	короткостроковий зовнішній борг, % до валового зовнішнього боргу	
	короткостроковий зовнішній борг за залишковим терміном погашення, % до міжнародних резервів	до 100
	валовий внутрішній борг, % до ВВП	до 30
	валовий зовнішній борг, у розрахунку на 1 особу, дол. США	до 200
	міжнародні резерви, % до валового зовнішнього боргу	вище 100
	державний та гарантований державою борг, % до доходів державного бюджету	до 150-200
	борг в іноземній валюті, % до загального обсягу державного боргу	до 50
Показники обслуговування державного боргу	погашення та обслуговування державного боргу, % до ВВП	до 3,4
	обслуговування внутр. боргу, % до експорту товарів і послуг	
	обслуговування зовн. боргу, % до експорту товарів і послуг	до 20-25
	погашення та обслуговування державного боргу, % до доходів державного бюджету	до 45
	плановий дефіцит бюджету та погашення боргу, % до ВВП	до 15-20
Показники чинників державного боргу	сальдо поточного рахунку платіжного балансу, % до ВВП	до -4
	різниця між зовнішніми активами та зобов'язаннями економічних суб'єктів, % до ВВП	до -35
	чисті зовнішньоборгові зобов'язання резидентів, % до ВВП	до 35
	середньозважена дохідність ОВДП, розміщених на первинному ринку, %	-
	середньозважена дохідність ОВДП, розміщених на первинному ринку, в іноземній валюті, %	-

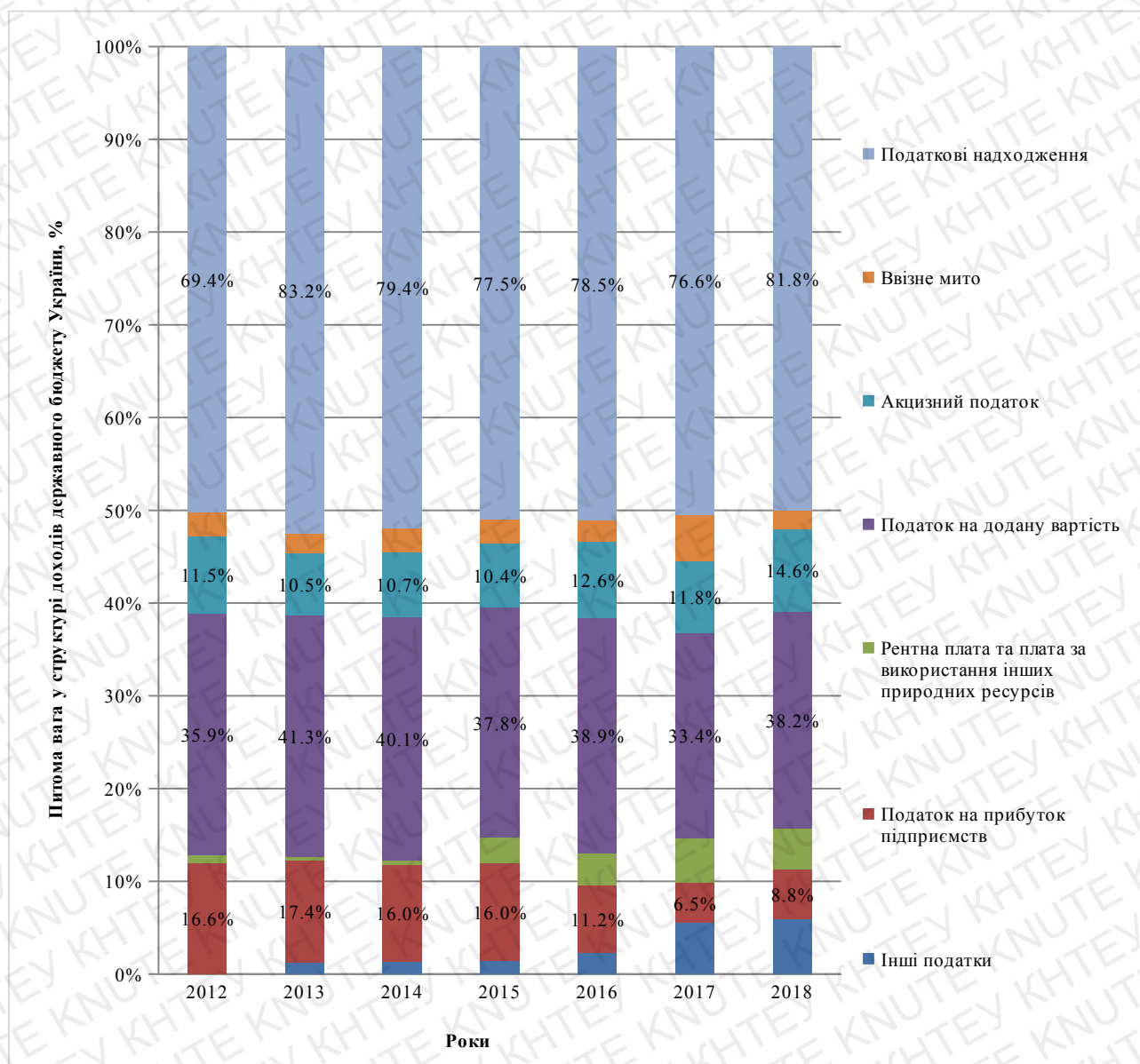

Рис. Б.1. Динаміка питомої ваги основних бюджетоутворюючих податків у структурі державного бюджету України за 2012-2018 рр. [76]

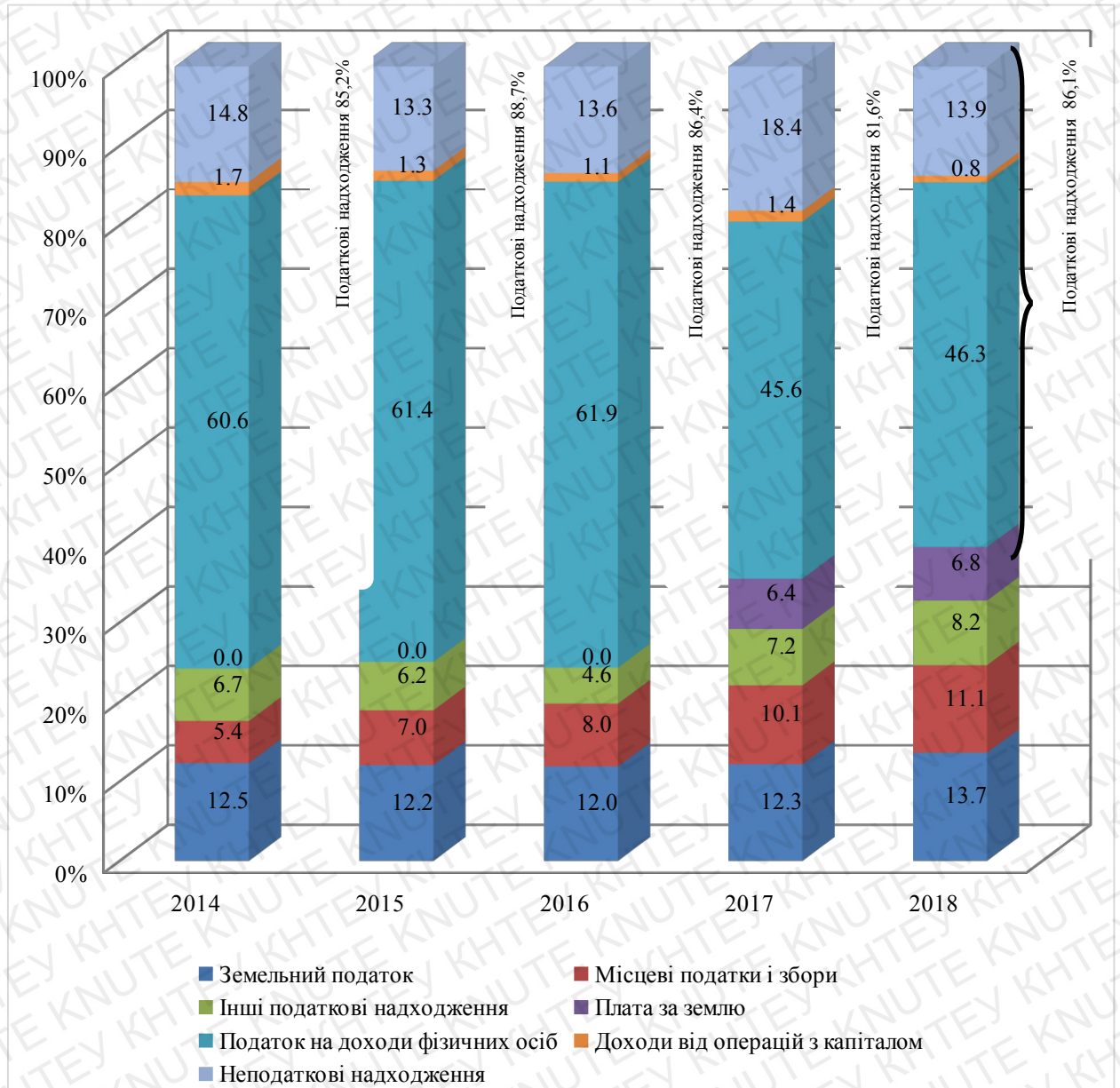

Рис. В.1. Структура доходів місцевих бюджетів за 2014–2018 роки [76]

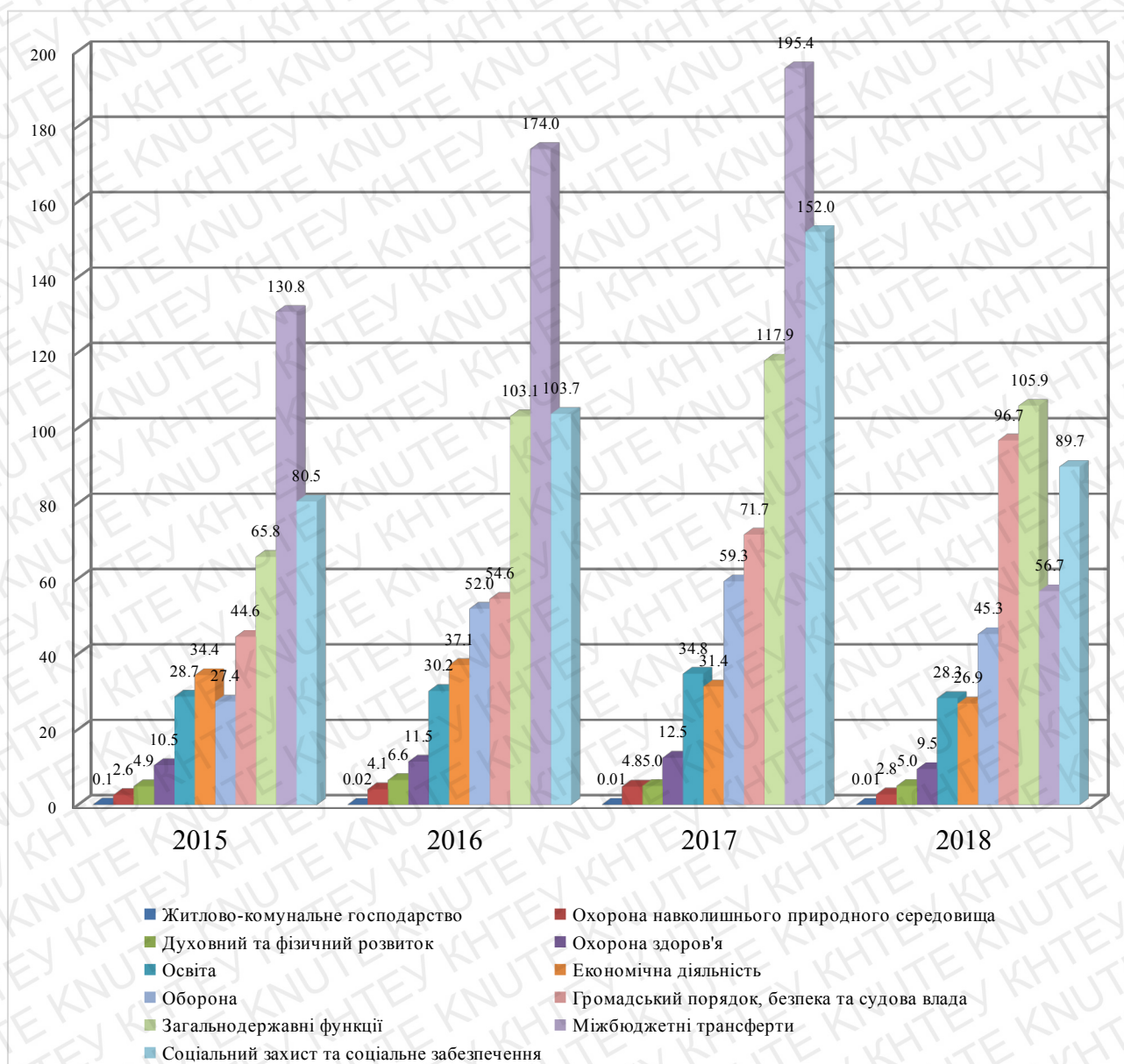

Рис. Д.1. Динаміка видатків Державного бюджету січень – вересень 2015–2018 рр. у розрізі функціональної класифікації [79]